

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA GERMANISTIKY

**PROBLÉMY NÁCVIKU VÝSLOVNOSTI PŘI VÝUCE ČEŠTINY JAKO
CIZÍHO JAZYKA U NĚMECKÝCH MLUVČÍCH**

Diplomová práce

(The Problems of Pronunciation Practice When Teaching Czech as a Foreign Language
to German Speakers)

Thesis

Autorka: Vendula Müllerová
Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Alena Aigner, CSc.

České Budějovice 2009

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 9. 12. 2009

Podpis.....

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji doc. PhDr. Aleně Aigner, CSc. za odborné vedení diplomové práce, za cenné rady a připomínky, které mi poskytla při psaní této práce.

ANOTACE

Diplomová práce s názvem *Problémy nácviku výslovnosti při výuce češtiny jako cizího jazyka u německých mluvčích* charakterizuje český a německý jazyk se zaměřením na fonetický systém. Práce stanovuje společné a odlišné rysy ve výslovnosti obou jazyků, na jejichž základě definuje hlavní problematické jevy, jejich příčiny a jakým způsobem je odstranit. Zabývá se rozdíly mezi grafickou a fonologickou stránkou. Dále se zabývá metodikou nácviku výslovnosti češtiny jako cizího jazyka.

V praktické části jsou vypracované pracovní listy zaměřené na problematické jevy, které byly stanoveny v teoretické části.

ANNOTATION

The thesis *Problems of Pronunciation Practice When Teaching Czech as a Foreign Language to German Speakers* characterizes the phonetic systems of the Czech and German languages. The work establishes the mutual and distinguishing features in the pronunciation of both languages and on their basis defines the main problematic aspects, their cause and ways to rectify them. It deals with the differences between graphic and phonological attributes. Furthermore, it focuses on the methodology of pronunciation practice in Czech as a foreign language.

In the practical part there are work sheets targeting the problematic aspects established in the theoretical part.

OBSAH	Str.
ÚVOD.....	8
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1. Jazykové prostředky a řečové dovednosti	10
1.1 Jazykové prostředky	10
1.1.1 Výslovnost	10
1.1.2 Pravopis	11
1.1.3 Slovní zásoba	12
1.1.4 Gramatika.....	12
1.2 Řečové dovednosti.....	13
1.2.1 Poslech.....	13
1.2.2 Mluvení.....	13
1.2.3 Čtení.....	13
1.2.4 Psaní.....	14
2. Stručná charakteristika českého a německého jazyka	14
2.1 Český jazyk.....	14
2.2 Německý jazyk	16
2.3 Srovnání českého a německého jazyka.....	18
3. Výslovnost	20
3.1 Vznik hlasu	21
3.2 Artikulační báze.....	21
3.2.1 Srovnání české a německé artikulační báze.....	22
3.3 Výslovnost cizích jazyků ve srovnání s mateřštinou	22
3.4 Hlásky	23
3.5 Suprasegmentální jevy.....	23
3.6 Výslovnostní norma českého jazyka.....	25
3.7 Chyby rodilých mluvčích ztěžující porozumění cizincům	25
4. Srovnání české a německé výslovnosti.....	26
4.1 Vokály.....	26
4.1.1 Kvantita.....	28

4.1.2	Hlavní rozdíly ve způsobu artikulace vokálů v českém a německém jazyce	28
4.1.3	Problematické vokály	28
4.2	Diftongy	29
4.3	Konsonanty	29
4.3.1	České konsonanty	29
4.3.2	Německé konsonanty	30
4.3.3	Hlavní rozdíly ve způsobu artikulace konsonantů v českém a německém jazyce	31
4.3.4	Problematické konsonanty	32
4.3.5	Znělost konsonantů	33
4.3.5.1	Konsonantické skupiny	33
4.3.6	Ráz	35
4.4	Suprasegmentální jevy	35
5.	Metody nácviku výslovnosti cizího jazyka	37
5.1	Jak postupovat při nácviku výslovnosti	38
5.2	Etapy osvojení si výslovnosti cizího jazyka	40
5.3	Problémy výslovnosti češtiny jako cizího jazyka a jak je odstranit	41
5.4	Nácvik čtení a souvislé řeči	42
5.5	Zajímavé metody nácviku výslovnosti	44
5.5.1	Metoda Very F. Birkenbihl	45
5.5.2	Callanova metoda	47
5.5.3	Komunikativní metoda	47
5.5.4	Metoda Act & Speak	48
6.	Jak nacvičit výslovnost problematických hlásek	49
6.1	Vokály	49
6.1.1	Otevřené e/é	49
6.1.2	Otevřené o, ó	49
6.2	Diftongy	49
6.3	Konsonanty	50

6.3.1	Měkké konsonanty t', d', ň.....	50
6.3.2	Spojení bě, pě, mě, vě.....	50
6.3.3	Konsonant r.....	50
6.3.4	Konsonant ř.....	51
6.3.5	Konsonant l.....	51
6.3.6	Konsonant h.....	51
6.3.7	Konsonanty p, t, k.....	52
6.4	Ráz.....	52
6.5	Přízvuk.....	52
6.6	Asimilace.....	52
7.	Chyby vyplývající z chybného převádění grafického systému ve zvukovou podobu.....	53
7.1	Nejčastější obtíže spojené s převáděním.....	55
7.1.1	Obtíže vyplývající z nemožnosti zachytit určité prvky zvukové podoby.....	55
7.1.2	Obtíže způsobené rozdílem ve zvukové a grafické podobě.....	56
7.1.3	Obtíže způsobené interferencí.....	57
7.1.4	Obtíže při zaznamenávání slyšeného.....	57
II.	PRAKTICKÁ ČÁST.....	59
	ZÁVĚR.....	77
	RESUMÉ.....	80
	Použité zkrazky.....	84
	Literatura.....	85

ÚVOD

Výuka českého jazyka jako cizího jazyka získala po roce 1989 nový rozměr. Československo a posléze Česká republika se zapojily do evropského prostoru jako plnohodnotný člen. K tomu přispěl vstup do Severoatlantické aliance a členství v Evropské unii. Česká kultura a jazyk se zařadily do evropské kultury a jejich obliba stoupá. Český jazyk se vyučuje nejen na mnohých evropských univerzitách, ale také na mnohých středních školách a gymnáziích, především v sousedních zemích.

Díky otevření se světu se Česká republika dostala do středu zájmu mnoha zahraničních firem, které u nás začaly otevírat své pobočky. Mnoho jich také začalo obchodovat s českými firmami. Současným trendem je komunikace v národním jazyce, tedy firmy usilují o to, aby zaměstnanci, kteří pracují v České republice, měli minimálně základní znalost českého jazyka. To pomáhá sblížit zahraniční pracovníky s českými kolegy.

Důvodů, proč se lidé nejen v Evropě, ale i po celém světě učí češtinu, je mnoho. Někteří se jazyk učí, protože jejich předci pocházejí původem z Čech, např. v USA je celkem silná komunita exulantů, kteří stále pěstují český jazyk a českou kulturu. Mnozí se češtinu učí ze zájmu o literaturu a mnozí jen proto, že jim český jazyk přijde zajímavý a chtějí se ho naučit, protože pomýšlejí např. na dovolenou nebo na práci v Čechách.

Jedním ze základních stavebních kamenů každého jazyka je výslovnost. Výslovnost je spolu s poslechem základním prvkem komunikace, jsou navzájem propojené, protože správná výslovnost a umění poslouchat hrají při úspěšné komunikaci velkou roli. Práce *Problémy nácviku výslovnosti při výuce češtiny jako cizího jazyka u německých mluvčích* se zabývá problematikou nácviku výslovnosti českého jazyka jako cizího jazyka v německy mluvícím prostředí. Tento faktor je důležitý, protože němečtí mluvčí chybují v jiných hláskách, než je tomu třeba u španělských nebo francouzských mluvčích.

První kapitola mé práce shrne a definuje jazykové prostředky a řečové dovednosti, což jsou pilíře výuky cizích jazyků vůbec. Navzájem spolu souvisejí, prolínají se a při výuce cizího jazyka je třeba osvojit si je všechny v co největší míře

tak, aby se znalost cizího jazyka co nejvíce blížila ideálu osvojovaného jazyka, tedy aby se studující co nejvíce přiblížili rodilému mluvčímu.

Ve druhé kapitole této práce stručně charakterizují český a německý jazyk, protože oba tyto jazyky jsou rozdílné nejen, co se výslovnosti týče, ale i co se týče morfologie a syntaxe. Tato kapitola podá základní přehled fonetických, morfologických a syntaktických zvláštností obou jazyků.

Další kapitola bude věnována výslovnosti obecně. Srovnání výslovnosti českého a německého jazyka uvedu v následující kapitole. Popíši jevy společné i jevy odlišné, dále popíši problematické hlásky a suprasegmentální jevy, na které je třeba se při výuce zaměřit. V kapitole pět shrnu základní metodické postupy nácviku výslovnosti, dále popíši některé zajímavé metody, které mohou oživit výuku a nácvik výslovnosti. Následující kapitola bude věnována nácviku problematických hlásek a dalších jevů.

Poslední kapitola teoretické části pojedná o chybách vznikajících převážně při čtení, při kterém je grafická podoba jazyka realizována zvukovou podobou, tedy při praktickém uplatňování pravidel výslovnosti.

Pro praktickou část své práce sestavím výslovnostní cvičení, která poslouží k nácviku problematických hlásek a jevů charakterizovaných v teoretické části. Vypracuji tematické pracovní listy, které budou moci být prakticky uplatněny ve výuce k nácviku výslovnosti na začátku výuky německy mluvících studujících, ale také se budou moci uplatnit dále v průběhu výuky jako pomůcka při opakování.

Věřím, že se mi v této práci podaří shrnout základní problémy, které mají německy mluvící studující při osvojování českého jazyka, a popsat základní metodické postupy při nácviku výslovnosti českého jazyka jako cizího jazyka. Doufám také, že sestavená cvičení budou moci být využívána při výuce českého jazyka.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Jazykové prostředky a řečové dovednosti

Výslovnost patří spolu s pravopisem, slovní zásobou a gramatikou mezi jazykové prostředky. Jazykové prostředky jsou prostředky, pomocí nichž si osvojujeme cizí jazyky. Jsou to základní „stavební kameny“ jazyka. Pomocí jazykových prostředků získáváme řečové dovednosti – poslech, mluvení, čtení a psaní. Řečové dovednosti jsou aktivním projevem osvojených a zautomatizovaných jazykových prostředků. Pro osvojení si jakékoli cizí řeči je právě zautomatizování velmi důležité.

Jazykové prostředky se nikdy nepoužívají odděleně, navzájem se prolínají, a proto je třeba se při vyučování a učení vždy snažit o jejich propojení. Stejně tak z nich vycházející řečové dovednosti působí společně. I když při jejich nácviku nebo opakování či testování sledujeme jen jeden nebo jen některé tyto dovednosti, je třeba nacvičovat vše jako celek. Při aktivním používání cizího jazyka, např. na dovolené či studijním pobytu, se může stát, že studující, který nemá dostatečně zautomatizované a navzájem „propojené“ všechny řečové dovednosti, se může dostat do situace, kdy nebude schopen adekvátně a pohotově reagovat či jednat.

Při nácviku jazykových prostředků hrají důležitou roli objektivní a subjektivní potíže.

Objektivními potížemi se označují základní návyky získané osvojením si mateřského jazyka.

I když se tato práce zabývá nácvikem výslovnosti, zmíním jednotlivé jazykové prostředky a řečové dovednosti podrobněji.

1.1 Jazykové prostředky

1.1.1 Výslovnost

Výslovnost je základním jazykovým prostředkem a pro komunikaci je velmi důležitá. Pro to, aby účastník komunikace pochopil to, co říkáme, hraje právě výslovnost důležitou roli. Aigner (2006) se domnívá, že do určitého stupně úrovně

jazyka je výslovnost dokonce důležitější než samotná gramatika, protože bez gramatiky se dá pochopit smysl sdělované informace, ale s nesprávnou výslovností může dojít k nepochopení, protože sdělovaná informace může být kvůli chybnému vyslovování zkreslená.

Správná a bezchybná výslovnost by měla být cílem vyučování cizího jazyka. Vyučující i studující by se měli snažit co nejvíce se přiblížit ideálu rodilého mluvčího. Jak konstatuje Beneš (1970), proces osvojování si cizího jazyka vychází ze stejných principů jako je nácvik mateřské řeči, a proto hraje důležitou roli schopnost vnímat zvukovou stránku jazyka. Stejně, jako se malé dítě učí mluvit nápodobou (a nejdříve ani nevnímá obsah toho, co říká), tak i cizí jazyk je založen na podobném principu, zkrátka „dostat daný jazyk do ucha“.

V dnešní době toto není problém díky mnoha zvukovým nahrávkám, jazykovým laboratořím i možnostem studijních pobytů v zahraničí, kde je kontakt s daným cizím jazykem nejintenzivnější.

1.1.2 Pravopis

Pravopis je těsně spjat s grafickou stránkou jakéhokoli jazyka, tedy v případě, že tento jazyk má vedle mluvené podoby i tu psanou, jak je tomu u všech moderních současných jazyků. Grafická podoba jazyka je sekundární a vychází z té mluvené. Mluvená podoba se skládá z fonémů, které jsou v psané formě vyjádřeny grafémy, čili písmeny.

Soustava grafémů se snaží co nejvěrněji zachytit fonetickou podobu jazyka, ne vždy je toto ale možné, protože grafická soustava je na rozdíl od té fonetické omezena ve svých prostředcích. Písmen není tolik, jako je hlásek, a pro některé ani neexistuje speciální grafém. Některé jazyky si proto tuto omezenou soustavu přizpůsobují a „vznikají“ tak nová písmena, např. měkké sykavky v češtině, přehlasované samohlásky v němčině atd. Některé jazyky však ponechávají své grafémy bez „zásahů“. Tím však dochází k tomu, že grafická a fonetická podoba jazyka, respektive slova, je rozdílná, např. v angličtině či francouzštině. To ztěžuje učení těchto jazyků.

Mnohem častěji se ale objevuje to, že jeden grafém vyjadřuje v různých jazycích rozdílné fonémy, např. grafémy C, Z, V se v češtině vyslovují /c, z, v/, kdežto německé

fonémy jsou /z, c, f/. Tyto rozdíly mohou někdy způsobovat problémy, protože studující se na tyto grafémy dívá z pozice svého jazyka a ne z pozice jazyka, který se učí. Tomuto jevu se říká interlingvální interference. Je to jev nežádoucí, bohužel však často se vyskytující. Správným vedením učitele a nácvikem se interference dá odbourat.

1.1.3 Slovní zásoba

Při nácviku slovní zásoby hraje důležitou roli paměť. Slovní zásoba je důležitá nejen pro aktivní konverzaci, ale i pro pochopení smyslu toho, co je nám říkáno, tedy pasivní konverzace. Slovní zásobu je nutné neustále rozšiřovat, ne však na úkor té „staré“ už zažitě. Ta je třeba neustále procvičovat, protože přirozeností každého člověka je zapomínat informace (v tomto případě slovíčka), které nejsou aktivně využívány. Dobré je procvičovat slovní zásobu v souvislosti s nácvikem gramatiky, protože gramatika a slovní zásoba spolupracují – gramatické jevy se aplikují právě na osvojenou slovní zásobu.

1.1.4 Gramatika

Gramatika je vedle výslovnosti nejkomplicovanějším jazykovým prostředkem. Gramatické jevy jsou velmi často ovlivněny mateřským jazykem, studujícím dělají problémy hlavně ty jevy, které se v mateřštině neobjevují (např. pádové koncovky německy mluvícím studujícím češtinu).

Výběr látky úzce souvisí s úrovní studujících, dále je velmi důležitá frekvence daného jevu a jeho užitečnost.

I při nácviku tohoto jazykového prostředku platí, že by nejdříve mělo dojít k úplnému zautomatizování, než se přikročí k dalšímu jevu. Gramatické jevy je třeba neustále procvičovat a vracet se k nim.

1.2 Řečové dovednosti

1.2.1 Poslech

Poslech je tzv. receptivní dovedností, slouží k vnímání toho, co se nám někdo snaží sdělit. Pro komunikaci je velmi důležité vnímat a správně pochopit, co je nám sdělováno či co se od nás požaduje. Poslech a následná reakce (vlastní mluvení) jsou složkou komunikace, a proto by jim ve výuce měl být vyhrazen dostatečný prostor. Bohužel se tak často neděje. Nácvik poslechu je při výuce často podceňován.

Poslech je základním principem výuky jazyka, dítě se svůj mateřský jazyk osvojuje právě posloucháním matky a svých blízkých a nápodobou se jazyk učí. Proto je pro nácvik správné výslovnosti velmi důležité cizí jazyk poslouchat co nejvíce. Využití poslechu pro nácvik výslovnosti vyzdvihuje např. Vera Birkenbihl (viz níže).

1.2.2 Mluvení

Mluvení je aktivní řečovou dovedností, ve výuce cizího jazyka, který chceme aktivně používat a porozumět se jím, tou nejdůležitější. Mluvení je komplikovanou řečovou dovedností, protože v sobě zahrnuje mnoho prvků (jazykových prostředků), které se musejí bezprostředně kombinovat – každý mluvčí musí pomocí své „vnitřní řeči“ vhodně zformulovat své myšlenky, převést je pomocí naučené slovní zásoby a osvojené gramatiky do výpovědí, které dále realizuje s co nejpečlivější výslovností. To vše musí mluvčí zvládnout v krátkém čase, protože při živé komunikaci není možné dlouze rozmýšlet, jak danou výpověď zformulovat.

1.2.3 Čtení

Čtení je receptivní řečovou dovedností. Na rozdíl od poslechu je aktivován zrak. Při čtení hraje důležitou roli pochopení textu, který vnímáme zrakem a v mysli se ho snažíme „rozkódovat“ a pochopit jeho obsah.

1.2.4 Psaní

Psaní je řečovou dovedností, která slouží k vyjádření našich myšlenek. Na rozdíl od mluvení neprobíhá v reálném čase, můžeme proto své formulace promyslet a vrátit se k již napsanému a případně danou výpověď poopravit či formulovat jinak, vhodněji. Stejně tak reakce na napsanou výpověď se může dostavit se zpožděním.

Problémy s nácvikem jazykových prostředků a řečových dovedností jsou velmi individuální. Každý studující má své subjektivní problémy s danými jevy a podle svých schopností a znalostí se s nimi při osvojování cizího jazyka vypořádává. Proto je i přes jisté „univerzální“ objektivně platné problémy osobní přístup při výuce cizího jazyka nejdůležitější. Ve výuce je třeba se zaměřit na nejvíce problematické jevy, které některým studujícím mohou činit obtíže, a tyto neustálým procvičováním postupně odstranit.

2. Stručná charakteristika českého a německého jazyka

V této kapitole bych chtěla zmínit základní charakteristické rysy českého a německého jazyka, v čem se oba tyto jazyky liší ve své morfologické a syntaktické struktuře. Oba jazyky mají mnoho společných rysů (základní gramatické kategorie jmen i sloves mají mnoho společného), což je dáno příslušností k indoevropské jazykové rodině (zajímavé jsou shodné rysy u zájmen, protože ta patří mezi nejstarší slovní druhy, a proto mají ve všech indoevropských jazycích podobné vlastnosti), ale také mnoho odlišných, protože patří do různých jazykových skupin (nejzákladnějším rozdílem je užívání členu proti užívání pádových koncovek). Fonetickému systému je věnována další kapitola, proto je zde jen nastíněn.

2.1 Český jazyk

Indoevropská jazyková rodina se rozděluje na několik skupin. Mezi ty hlavní patří skupina jazyků románských, germánských a slovanských. Český jazyk patří mezi jazyky slovanské. Slovanské jazyky se vyznačují flexí, tzn. mají velké množství koncovek, pomocí nichž vyjadřují gramatické kategorie. Flektivní jazyky se dále dělí,

český jazyk je jazykem s prvky syntetického jazyka. Bok (1992) vysvětluje: „Jazyky syntetického typu mají bohatství koncovek a jsou schopny vyjádřit jedním slovem (...) význam slova i všechny jeho gramatické kategorie“. (1992, s. 34)

Český hláskový systém se podle PMČ (1995) skládá z 10 samohlásek (5 krátkých a 5 dlouhých), které jsou vyjadřovány pomocí 14 grafémů. Čeština má dvojí grafickou podobu fonému /i, i:/ - i, í; y, ý, dále dvojí vyjádření fonému /u:/ - ú, ů a dále PMČ (1995) uvádí jako samohláskový grafém písmeno ě. Český jazyk má dále dvě původní dvojhlasiky – ou, au.

Souhlásky dělí PMČ (1995) na pravé souhlásky, neboli šumové, kterých je 21, dále na tzv. sonory (souhlásky m, n, ň) a souhlásky klouzavé (souhláska j). Pravé souhlásky se vyznačují znělostními páry (např. pár /p/ - /b/), třídí se podle místa a způsobu tvoření a podle znělosti. Souhláska ř je nepárová, má však svou znělou i neznělou variantu (blíže viz kapitola Srovnání české a německé výslovnosti).

Morfologický systém českého jazyka se skládá z 10 slovních druhů. Ty se dále dělí na ohebné a neohebné. Ohebné slovní druhy mají charakteristické pádové a slovesné koncovky.

Substantiva, adjektiva, pronomina rozlišují tři rody, přičemž mužský rod vyjadřuje ještě životnost a neživotnost. Současná čeština má dvojí kategorii čísla – jednotné a množné, dvojné číslo vývojem jazyka zaniklo, zachovaly se jen nějaké relikty, jako je skloňování párových orgánů (např. oči, uši, nohy). Pro všechna jména (podstatná, přídavná i pro zájmena) jsou typické pádové koncovky. Český jazyk má 7 pádů, pády mohou být předložkové (spolu s koncovkou se na realizaci podílí i předložka) nebo prosté (pád nevyžaduje koncovku). Pomocí pádů čeština vyjadřuje vztahy mezi větnými členy, proto pro ni nehraje tak velkou roli postavení větných členů na přesně daných pozicích ve větě, jako je tomu např. u germánských jazyků (např. postavení předmětů v německé větě). Zcela specifický je 5. pád, vokativ, který jak vysvětluje Hubáček: „nevyjadřuje totiž vztah k ostatním složkám věty, ale stojí mimo danou větu, ... a vyjadřuje oslovení adresáta, má tedy vztah přímo ke komunikaci“. (2002, s. 92)

Verba mají gramatické kategorie osoby (ta je vyjadřována slovesnými koncovkami, vyjádření zájmena není obligatorní, jak je tomu v němčině), dále kategorii čísla, způsobu, času (český jazyk má tři časy – minulý, přítomný a budoucí), slovesného

rodu (aktiv a pasiv) a vidu. Čeština má trojí slovesný způsob – indikativ, imperativ a kondicionál, nemá konjunktiv. Slovesný vid je zvláštní lexikálně-gramatická kategorie. Jak říká PMČ: „Slovesným videm (aspektem) rozumíme ten fakt, že české sloveso existuje ve dvou (až třech) podobách, které mají stejný lexikální význam, ale odlišují se od sebe vztahem k završenosti (ukončenosti) děje“. (1995, s. 318). Slovesa se dělí na dokonavá (děj je ukončen nebo bude završen) a nedokonavá (ukončení děje není vyjádřeno). Většina sloves tvoří vidové dvojice. Zvláštní skupinou jsou slovesa násobená (iterativní), která vyjadřují děj opakovaný.

Neohebné slovní druhy jsou adverbia (některá se mohou stupňovat), prepozice, konjunkce, partikule a interjekce.

Postavení větných členů ve větě je volné. Slovosled ve vedlejších větách nemá svá zvláštní pravidla. Zajímavým jevem jsou věty jednočlenné, ve kterých absentuje podmět.

V jedné větě se může vyskytovat několik záporů.

Pravopis českého jazyka je diakritický, určité prvky mají vlastnosti pravopisu historického. Některé grafémy mají diakritická znaménka (dlouhé vokály, měkké konsonanty), dále má čeština jednu spřežku – ch /x/.

2.2 Německý jazyk

Německý jazyk patří do skupiny západogermánských jazyků. Bok (1992) tvrdí, že německý jazyk patří mezi jazyky flexivní, avšak na rozdíl od češtiny patří k jazykům s prvky analytickými. Tyto jazyky vyjadřují význam slova a gramatické kategorie pomocí více slov (např. wir werden kommen). Jazyky analytického typu mají pevněji stanovený slovosled, právě kvůli absenci koncovek.

Německý hláskový systém se v mnohém liší od českého, pro 15 vokalických fonémů má německý jazyk 9 grafémů (a, e, i, y, o, u, ä, ö, ü), dále má 3 dvojhlásky (au, eu, ei) a 25 konsonantů (blíže viz kapitola Srovnání české a německé výslovnosti).

Pro německý morfologický systém je typické rozdělení na slovní druhy, oproti češtině nemá jako samostatný slovní druh částice.

Zvláštním morfologickým prvkem je tzv. člen, typický pro germánské jazyky, pomocí něhož jsou vyjadřovány gramatické kategorie substantiv a adjektiv. Člen může

být určitý, neurčitý nebo tzv. nulový, který je pojmenováním pro faktickou absenci členu.

Substantiva, adjektiva a pronomina mají 3 rody, dále dvojí číslo. Maskulina se rozděluje na tzv. silná a slabá; slabá maskulina mají ve všech pádech kromě nominativu singuláru koncovku -(e)n. Německý jazyk má 4 pády. Genitiv singuláru maskulin a neuter připojuje koncovku -s, druhou pádovou koncovkou je -(e)n v dativu plurálu všech rodů. Genitiv je v běžné komunikaci stále častěji nahrazován dativem nebo předložkovými spojeními vyžadujícími dativ či akusativ. Zvláštní je tvoření plurálních tvarů, kde dochází vedle připojení plurálních koncovek často i ke změně kmenové samohlásky (např. der Bruder, die Brüder). Substantiva se vždy píšou s velkým počátečním písmenem.

Slovesné tvary určité jsou tvořeny pomocí osobního zájmena a patřičného slovesného tvaru. Mají stejně jako jména dvojí číslo – jednotné a množné. Kategorie času je složitější než v českém jazyce – existuje zde čas přítomný, tři minulé časy – préteritum (jednoduchý minulý čas), perfektum (složený minulý čas), plusquamperfektum (složený předminulý čas), a budoucí čas – futurum I a futurum II. Německá slovesa nevyjadřují kategorii vidu, která složí k vyjádření ukončenosti a opakovatelnosti děje.

Slovesa se dělí na tzv. silná, slabá a smíšená. Ta se od sebe odlišují časováním. U silných sloves dochází ve tvaru přítomného času a ve tvarech časů minulých ke změně v kmeni. Slovesa smíšená mají rysy sloves slabých i silných. Modální slovesa mají své specifické tvary pro přítomný čas a pro časy minulé. Zvláštním typem sloves jsou slovesa, která odlučují své předpony a pomocí nich tvoří tzv. přísudkový rámeček. Trpný rod je dvojí – pasivum průběhové a stavové. Německá slovesa tvoří jak kondicionál, tak konjunktiv.

Adjektiva a některá adverbia se stupňují.

Předložky a spojky slouží k vyjadřování vztahů mezi jednotlivými větnými členy a mezi větami v souvětí.

Syntaktický systém je oproti českému jazyku složitější, má pevněji stanovená pravidla postavení jednotlivých větných členů, pevnější strukturu. V každé větě musí být vyjádřený podmět. Kde není přímo vyjádřen podmět, zastupuje jej například

zájmeno es (např. u jednočlenných vět typu Prši. – Es regnet.), nebo všeobecný podmět man (např. Man hat das Auto gestohlen).

Další zvláštností je tvoření tzv. rámcových konstrukcí. Jedná se o rámeček, který je tvořen tak, jak vysvětluje Berglová (2002): „Slova, která logicky i z hlediska větné skladby patří k sobě, se ve větě oddělují a vytvářejí mezi sebou prostor pro jiné větné členy, které uzavírají z obou stran.“ (2002, s. 204).

Slovosled v souvětích je určován spojkou i vlastní pozicí věty v souvětí. Ve většině souvětí je určitý slovesný tvar umístěn na konci vedlejší věty. Některé vedlejší věty lze nahradit infinitivními konstrukcemi.

V německé větě může být umístěno jen jedno vyjádření záporu, v němčině existuje více možností, jak zápor vyjádřit, buď pomocí zájmena kein, nebo pomocí zápornky nicht.

Německý pravopis je historický, psaná podoba jazyka se podstatně liší od mluvené. To je dáno tím, že písemná podoba jazyka se vyvíjí pomaleji než mluvená. V německém jazyce jsou fonémy měkkých konsonantů psány spřežkami – tsch, sch, sp, st. Zvláštním grafémem je tzv. ostré s, graficky ß, které je vyslovováno jako /s/.

2.3 Srovnání českého a německého jazyka

			český jazyk	německý jazyk
fonetika	<i>vokály</i>		5 dlouhých, 5 krátkých	5 dlouhých, 5 krátkých, 3 přehlásky
	<i>diftongy</i>		2 – ou, au	3 – eu, au, ei
	<i>konsonanty</i>		25	25
morfologie	<i>substantiva</i>		silná	silná, slabá
		pád	7 – nominativ, genitiv, dativ, akusativ, vokativ, lokál, instrumentál	4 – nominativ, genitiv, dativ, akusativ
		číslo	singulár, plurál	singulár, plurál (jeden tvar pro všechny rody)
		rod	maskulinum životné a neživotné, femininum, neutrum	maskulinum, femininum, neutrum
		člen	není	určitý, neurčitý, nulový pro všechny 3

				rody
	<i>verba</i>		pomocná (2), plnovýznamová, modální	pomocná (3), plnovýznamová, modální
		osoba	3	3
		číslo	singulár, plurál	singulár, plurál
		způsob	indikativ, imperativ, kondicionál	indikativ, imperativ, konjunktiv, kondicionál
		čas	3 – minulý, přítomný, budoucí	6 – plusquamperfektum, perfektum, préteritum, přítomný, budoucí I, budoucí II
		rod	2 – aktiv, pasiv	2 – aktiv, pasiv
		vid	2 – dokonavý, nedokovaný	není, lze jej nahradit užitím slovesných časů
		infinitiv	přítomný, minulý	přítomný, minulý, infinitiv s zu a bez zu
	<i>adjektiva</i>		tvary pro M, F, N	jeden tvar
	<i>pronomina</i>		zvrtná zájmena „se, si“ mají stejné tvary pro všechny osoby	zvrtné zájmeno sich nahrazeno v 1. a 2. osobě osobním zájmenem, zájmeno vespolné einander
	<i>numeralia</i>		píší se zvlášť	píší se dohromady, odděleně jen milión a miliarda
	<i>adverbia</i>		nesklonná, některá se stupňují	nesklonná, některá se stupňují
	<i>prepozice</i>		pravé i nepravé předložky pro všechny pády	pravé i nepravé předložky pro všechny pády
	<i>konjunkce</i>		podřadné, souřadné	podřadné, souřadné
	<i>partikule</i>		neohebné, vyjadřují vztah mluvčího vůči sdělovanému	nejsou
	<i>interjekce</i>		vyjadřují expresivitu	vyjadřují expresivitu
syntax	<i>větné členy</i>		volné postavení ve větě	pozice větných členů ve větě stanovena
		podmět	vyjádřený, nevyjádřený	vždy vyjádřený
		přísudek	slovesný, jmenný	slovesný, jmenný
		předmět	všechny pády,	genitiv, dativ, akusativ

			kromě nominativu a vokativu	
		přísluvečné určení	místa, času, způsobu a příčiny, pády prosté i předložkové	místa, času, způsobu a příčiny, pády prosté i předložkové
		přívlastek	shodný, neshodný vyjádřený genitivem	shodný, neshodný vyjádřený genitivem nebo opisem von + dativ
	<i>věta jednočlenná</i>		věta slovesná bezpodmětá	není
	<i>věta jednoduchá</i>		volný pořádek větných členů	pevně stanovené místo ve větě (podmět, přísudek, předměty, příslovečná určení)
		větný rámeček	není	větná rámcová konstrukce
	<i>souvětí</i>		volné postavení hlavních a vedlejších vět	volné postavení hlavních a vedlejších vět
		souvětí souřadné	vztah slučovací, vylučovací, odporovací, stupňovací, důvodový, důsledkový	vztah slučovací, vylučovací, odporovací, důvodový, důsledkový
		souvětí podřadné	volný slovosled ve větách vedlejších	přísudek stojí na konci vedlejší věty
	<i>zápor</i>		více vyjádření záporů v jedné větě	jedno vyjádření záporu v jedné větě

3. Výslovnost

Jako výslovnost neboli artikulace, je označována koordinovaná činnost mluvidel, která vede k vyslovení. Na artikulaci se podílejí všechny artikulační orgány. Základním požadavkem pro to, aby člověk mohl komunikovat, je schopnost pomocí vydechovaného proudu vzduchu z plic utvořit hlas.

3.1 Vznik hlasu

Artikulačními orgány se rozumí ty orgány, které se zapojují při tvoření hlásek – tyto orgány se souhrnně nazývají mluvidla. Jedná se o dýchací ústrojí (respirační), hlasové (fonační) a hláskovací (artikulační).

Respirační ústrojí slouží primárně k dýchání, proud vydechovaného vzduchu se podílí na artikulaci. Pomocí proudu vzduchu se rozkmitávají hlasivky. Hlasivky jsou hlavním orgánem ústrojí fonačního. Jsou uloženy v hrtanu. Vydechovaný proud vzduchu, který rozkmitá hlasivky, je pouze tónem, nikoli hlasem. V hlas se tento proud mění při průchodu ústrojím artikulačním. Toto ústrojí se skládá z nadhrtanových rezonančních dutin a mluvidel v užším slova smyslu, jsou to rty, zuby, tvrdé a měkké patro, čípek a jazyk. Všechny tyto části se podílejí na vzniku hlásek tím, že se různě zapojují do artikulační činnosti. Jednotlivé hlásky jsou pak tříděny podle způsobu tvoření a podle místa tvoření v mluvidlech.

3.2 Artikulační báze

Každý jazyk má tzv. artikulační bázi. Jedná se o základní nastavení mluvidel a napětí řečových svalů. U jednotlivých jazyků se liší. Tato báze není vrozená, je získaná. Člověk si ji osvojuje spolu s osvojováním mateřského jazyka pomocí nápodoby, cviku a díky vlivu určitého jazykového okolí. Je zajímavé, že dlouhodobým působením cizího jazyka může dojít k posunutí či vyrovnání „mateřské“ jazykové báze s tou, se kterou je člověk v intenzivním kontaktu.

Intenzivní kontakt s jakýmkoli jazykem a schopnost naučit se jej jako jazyk mateřský dávají za pravdu teoriím, že člověk se rodí pouze se schopností mluvit, protože je schopný naučit se jakýkoli jazyk jako mateřský, když k tomu má správné podmínky.

Při výuce cizího jazyka ji studující získává spolu s ostatními znalostmi studovaného cizího jazyka. Často se však nesprávně aplikuje „mateřská“ artikulační báze na osvojovaný cizí jazyk, čímž vznikají typické výslovnostní chyby, např. německy mluvící vyslovuje české konsonanty p, t, k s přídechem typickým právě pro němčinu.

„Artikulační báze určitého jazyka určuje nejen komplex mluvních pohybů nutných k vytvoření hlásky, ale i soubor doplňujících artikulačních pohybů, jež charakter hlásek a jejich seskupení dokreslují. Doplňujícím pohybem je např. přídech u /p/, /t/, /k/ v němčině... Artikulační báze souvisí se soustavou zvukových prvků jazyka schopných rozlišovat samostatné jednotky významové a určuje i míru variability znění těchto prvků. Odráží se také ve vývoji jazyků, protože hláskové změny se velmi pravděpodobně mohou dít jen v jejich mezích“. (Krčmová, www 1). Tato definice dokazuje, že při výuce cizího jazyka mohou existovat problémy u těch hlásek, které daný mateřský jazyk nemá. Artikulační báze je nastavena jinak a jako příklad lze uvést neschopnost francouzsky mluvících vyslovit správně hlásku /h/, kterou francouzština ve své výslovnosti nemá.

Součástí artikulační báze jsou i jevy mimohláskové, jako je například hlasový začátek nebo přechod mezi jednotlivými hláskami. Mezi tyto jevy patří pro češtinu tolik typický ráz, užívaný v mluvené řeči k odsazení vokálu (např. Babička seděla u stolu. /babička sed'ela 'ustolu/).

3.2.1 Srovnání české a německé artikulační báze

Artikulační báze německého jazyka je ve srovnání s českou mnohem napjatější. Svaly mluvidel jsou při artikulaci intenzivněji napjaté. Česká artikulační báze a napětí svalů je volnější. Zapojení svalů při výslovnosti českých hlásek je slabší. Hlavně činnost rtů je méně intenzivní, což činí česky mluvícím, kteří se učí německý jazyk, obtíže (např. při výslovnosti přehlásek). Někteří cizinci říkají, že svou výslovnost trochu zanedbáváme.

3.3 Výslovnost cizích jazyků ve srovnání s mateřštinou

Výslovnost všech jazyků má určité shodné rysy, to je dáno příbuzností jednotlivých jazyků. Každý jazyk však má své specifické rysy výslovnosti, protože repertoár fonémů (hlásek) je mnohem širší, než je tomu u grafémů (písmen). I když tedy jednotlivé jazyky používají stejná písmena, tedy bereme-li v úvahu, že daný jazyk je

graficky ztvárněn pomocí latinky, výslovnost těchto grafémů může být někdy až diametrálně rozdílná.

Při nácvičování výslovnosti jakéhokoli cizího jazyka by se mělo vycházet z grafické podoby jazyka. Mnoho grafémů se totiž vyslovuje stejně a ty nečiní studujícím obtíže. Srovnáme-li německý a český jazyk, je to například konsonant m, jehož výslovnost se v obou jazycích řídí stejnými pravidly.

3.4 Hlásky

Problematické mohou být ty fonémy, které jsou v mateřském i osvojovaném jazyce velmi podobné. Beneš se domnívá: „Obtížnější je nácvičování hlásek blízkých hláskám mateřského jazyka (...), u nichž se velmi těžko odstraňuje cizí akcent. Méně obtížný je nácvičování hlásek velmi odlišných od hlásek mateřského jazyka“. (Beneš, 1970, s. 66). Při vyslovování hlásek navzájem si podobných dochází k interferenci mezi mateřštinou a cizím jazykem. Odstranit tyto návyky je často mnohem obtížnější, než se naučit hlásku mateřštině neznámou.

Základními chybami při nácvičování výslovnosti jsou nahrazování fonémů cizího jazyka fonémami jazyka mateřského, způsobené interferencí, a vytváření si „vlastních“ fonémů pro určité grafémy. Je to způsobeno snahou studujícího napodobit foném osvojovaného jazyka, která se však nedaří. Podle Beneše (1970) jsou obě tyto chyby velmi podstatné a brání v osvojení bezchybné výslovnosti.

Teorií, jak se správně naučit výslovnost, je mnoho. Základem však je mít možnost cizí jazyk slyšet, být s ním v kontaktu, protože výslovnost se nejlépe nacvičí napodobou. Studující by dále měl mít možnost srovnat svou výslovnost s výslovností vzorovou. Toto je v dnešní době moderních technologií a E-learningu jednodušší než dříve. Pomocí nahrávek vlastního projevu student může posoudit, jaké chyby dělá, a zaměřit se na ně.

3.5 Suprasegmentální jevy

Při nácvičování výslovnosti nejde jen o zvládnutí jednotlivých hlásek, fonémů. Důležité je i zvládnutí a osvojení si tzv. suprasegmentálních jevů. Jedná se

o doprovodné jevy jakéhokoli jazyka, které se přímo podílejí na podobě mluvené řeči. Jedná se o přízvuk (akcent) a melodii (intonaci), tempo řeči, pauzy, zabarvení hlasu. I tyto jevy mohou být ve dvou jazycích zcela odlišné.

Přízvuk se dělí na tzv. slovní a větný. Slovní přízvuk je přízvuk jednotlivých slov. Větný přízvuk bývá na konci věty, kde bývá umístěna nejdůležitější informace.

Melodie označuje takový jazykový jev, při kterém dochází ke střídání výšky hlasu během výpovědi. Pomocí melodie v komunikaci rozeznáme, jedná-li se o výpověď oznamovací, rozkaz nebo prosbu či otázku.

Melodie bývá označována, jak charakterizuje Hubáček, „jako důsledek změn tónové výšky lidského hlasu při mluvení, především ve výškových rozdílech mezi sousedními slabikami a v poměru k individuální hlasové poloze.“ (2002, s. 55). Základními intonačními typy jsou kadence, intonace klesavá, která se vyskytuje ve větách vypovídacích, žadacích a dále v otázkách doplňovacích. Druhým typem je antikadence, neboli intonace stoupavá, která je v otázkách zjišťovacích. Třetím typem je tzv. polokadence, která se objevuje na konci vět či větných úseků, které neznamení konec výpovědi. Toto rozdělení je bráno jako výslovnostně závazné, v citově zabarvených výpovědích se však mohou vyskytnout intonačně nesprávně vyslovené výpovědi.

V tempu řeči se mohou vyskytovat rozdíly. Některé jazyky jsou rychlejší, jedná se o tzv. tempo národní (např. rozdíl mezi jazyky germánskými a románskými. Italština se může jevit jako „výstřel z kulometu“ ve srovnání s němčinou). Rozdíly v tempu jsou však i individuální a souvisejí s povahou a temperamentem mluvčího a také s jeho sdělovacím záměrem.

Pauzy slouží k lepšímu porozumění toho, co mluvčí sděluje. Rozčlenění na pauzy slouží ke správné výslovnosti (u příliš dlouhých úseků mluvčímu nemusí vystačit dech, naopak u příliš krátkých pauz vyzní promluva trhaně).

Zabarvení hlasu je individuální záležitostí, kterou nelze nijak ovlivnit. Vnímání barvy hlasu také může ovlivnit průběh komunikace (např. když posluchač vnímá hlas jako nepříjemný).

3.6 Výslovnostní norma českého jazyka

Každý jazyk má svoji oficiální podobu, svou jazykovou normu. Jak říká definice, jazykové normy jsou soubory uznávaných, ustálených jazykových prostředků a pravidel jejich užívání. Tyto normy se vytvářejí během procesu komunikace a pomalu se díky tomuto působení proměňují. Jazykové normy jsou ustálené, ale ne strnulé, zaručují však jednotnost jazyka. Tím, že jsou dynamické, tedy že se vyvíjejí, dochází k posouvání jednotlivých jazykových prostředků od nespisovného jazyka přes hovorový až ke spisovnému. Tento proces slouží k rozvoji daného jazyka.

Při výuce cizího jazyka by se měla vyučovat spisovná podoba jazyka, ale měla by se samozřejmě zohledňovat i hovorová podoba jazyka, zejména v morfologii, kde existuje mnoho rozdílů mezi spisovnou češtinou a její hovorovou variantou. Aigner (2006) doporučuje, že při výuce češtiny jako cizího jazyka je praktičtější zahrnout do výuky hovorové formy jazyka, neboť studující se s nimi při aktivním používání jazyka setká častěji než se spisovnými formami (např. slovesné tvary typu děkuju, můžu).

„Spisovná výslovnost je součástí jazykových norem, jedná se o soubor jazykových norem, jimiž se řídí zvuková podoba mluvených spisovných projevů“ (Hubáček, 2002, s. 56).

Za základní příručky, ve kterých je stanovena spisovná norma české výslovnosti, jsou považovány Výslovnost spisovné češtiny I. (Výslovnost slov domácích). Praha: Academia, 1967 a Výslovnost spisovné češtiny II. (Výslovnost slov přejatých). Praha: Academia, 1978.

3.7 Chyby rodilých mluvčích ztěžující porozumění cizincům

Nesprávná výslovnost rodilých mluvčích může ztěžovat srozumitelnost pro studující daného jazyka jako cizího.

Nesprávně vyslovené vokály (nejen nedbalou výslovností, ale také regionální odchylky) může cizinec vnímat posunutě, jako jiné vokály, a nerozumí tomu, co je mu sdělováno (např. otevřené vokály v pražské výslovnosti).

Také nesprávná výslovnost konsonantů může úplně změnit vnímání řečeného. Některé chybné vnímání řečeného souvisí s vadami řeči a výslovnosti. Jedná se hlavně

o nesprávnou výslovnost sykavek (např. když si bude mluvčí šlapat na jazyk, je těžké rozlišit výslovnost /s/ a /c/).

Velmi složitá pro porozumění je také nesprávná výslovnost předložkových spojení – tedy vyslovení bez rázu (srov. Jsem z Ouval. /jsem s'ouval/ x /jsem zouval/). Cizinec nevnímá posunutí výslovnosti, ale vnímá tuto nepřesnost jako nové slovo (a v tomto případě se nejspíš zeptá, co si mluvčí zul).

Dále způsobují obtíže při porozumění redukce souhláskových skupin (např. /jdu/ x /du/) a asimilace artikulační (např. rozsypat /rosipat/).

Proto je velmi důležité v komunikaci s cizinci mluvit správně, aby nedošlo k omylům. Pro učitele je správná výslovnost samozřejmostí. Je třeba ale dbát na to, aby v přítomnosti cizinců nedocházelo k „učitelské“ výslovnosti (pečlivá výslovnost všech slabik), která sice může cizinci pomoci pochopit to, co chce mluvčí sdělit, cizinci ale nepomůže zlepšit své schopnosti porozumět cizímu jazyku.

4. Srovnání české a německé výslovnosti

Rozdíly ve výslovnosti obou jazyků souvisejí s rozdílným nastavením artikulační báze. Německá artikulační báze je napjatější, vyžaduje intenzivnější nastavení mluvidel a jejich zapojení do vytváření hlásek než česká artikulační báze. To způsobuje velké problémy při nácviu výslovnosti jako jazykového prostředku. Odstranění těchto chyb bývá dlouhodobější záležitostí, protože studující si musí v co největší míře osvojit a zpevnit artikulační bázi osvojovaného cizího jazyka, v našem případě jazyka českého.

Rozdíly vznikají také, porovnáme-li jednotlivé hlásky. Oba jazyky se liší v počtu vokálů i konsonantů a některé tyto hlásky způsobují obtíže.

4.1 Vokály

Vokály jsou hlásky tónové, je jim vlastní tvořit jádro slabiky. Při jejich artikulaci není vydechovanému proudu vzduchu kladena žádná překážka. Při tom je však zapotřebí zapojení všech artikulačních orgánů, pro mluvidla jsou tedy mnohem náročnější než konsonanty.

Pro správné tvoření vokálů jsou zapotřebí 3 prvky: optimální otevření úst, tedy správná velikost čelistního úhlu, dále zaokrouhlenost rtů a také správné postavení jazyka, který je rozhodující pro správné proudění vydechovaného vzduchu. Podle pohybu jazyka se také vokály tradičně rozdělují horizontálně (na přední, střední a zadní) a vertikálně (na vysoké, středové a nízké).

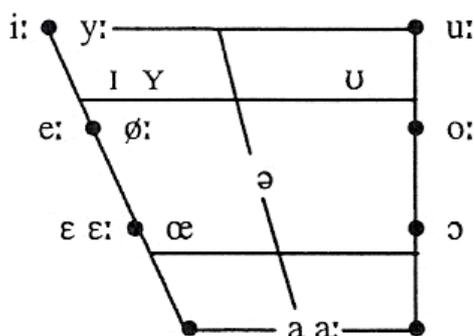
Systém českých vokálů je oproti německému chudší, v českém jazyce existuje 5 krátkých a 5 dlouhých vokálů, jedná se vokály základní. Pro foném /i/ a /í/ má čeština dvojí grafické vyjádření, pomocí i, í a y, ý. Ve výslovnosti se však nijak neliší. Jejich použití závisí na konsonantu, po kterém ve slově stojí. České vokály jsou vždy plné i v nepřízvučných slabikách a na konci slova.

Vokál ó není původně českým vokálem, vyskytuje se pouze ve slovech cizího původu (např. móda, kónický).

	přední	střední	zadní
vysoké	i		u
středové		e	o
nízké		a	

Obr. 1 Vokalický trojúhelník znázorňující české vokály

Systém německých vokálů je složitější. Německý jazyk má vokály základní (a, e/ä, i, o, u), dále vokály zaokrouhlené, neboli labializované (ö, ü/y) a redukované (redukované e (/ə/)) vyslovované v nepřízvučných slabikách a na konci slova).

Obr. 2 Vokalický čtyřúhelník znázorňující německé vokály

4.1.1 Kvantita

České vokály jsou dlouhé a krátké. Graficky je tento rozdíl v kvantitě označen pomocí diakritiky (čárkou nad dlouhým vokálem), dlouhé /ú/ má dvojitou grafickou vyjádření kvantity – ú a ů.

Německé vokály mají také dvojitou kvantitu, ta však není přímo označena pomocí diakritiky. Může být však vyjádřena pomocí zdvojení vokálů (např. Meer) nebo pomocí tzv. prodlužovacího h, tzv. Dehnungs-h (např. Fehler). Délka německých vokálů také závisí na stavbě slabiky a jejím postavení ve slově. Vokál v otevřené přízvučné slabice bývá dlouhý (srov. co x wo). V zavřené slabice (např. Zug) nebo nepřízvučné (např. interessant) bývá krátký. To některým německy mluvícím studujícím činí potíže, protože v češtině jsou dlouhé hlásky i mimo přízvučnou slabiku (např. vyrážka).

Rozdílná je také zavřenost vokálů, německé dlouhé vokály jsou zavřené a napjaté.

4.1.2 Hlavní rozdíly ve způsobu artikulace vokálů v českém a německém jazyce

Při výslovnosti českých vokálů nepůsobí tak silný výdechový proud jako v němčině, jazyk není do artikulace také tolik zapojen.

Mezi krátkými vokály nejsou v obou jazycích větší rozdíly. Krátké vokály se vyskytují i v přízvučných slabikách (např. nakládat) a jsou vždy plné (př. pecen, celer, kulomet).

Rozdílná je výslovnost dlouhých konsonantů. České vokály nejsou tolik zavřené a napjaté. Zvláště u dlouhého e, o je velký rozdíl. České é, ó jsou otevřené (srov. neben x nést, Mode x móda). Výslovnost českého é se spíše blíží německému dlouhému otevřenému ä (srov. Mädchen x mého).

4.1.3 Problematické vokály

Při nácviu výslovnosti vokálů německy mluvící studující mají problémy s následujícími vokály:

- vokál e, který je v češtině vždy neredukovaný, ať stojí ve slově v jakékoli pozici;

- vokál é, jehož výslovnost není tolik napjatá jako v němčině a je otevřená, výslovnost českého é je podobná výslovnosti německého ä;
- problematické jsou i vokály o, ó; u, ú které opět nejsou tak napjaté, vokál ó se vyskytuje jen u původem cizích slov a není moc frekventovaný;
- problémy tvoří také grafická varianta y, jejíž výslovnost je v němčině stejná jako výslovnost ü /y/. V češtině se y vyslovuje jako /i/.

4.2 Diftongy

České původní diftongy (dvojhlasý) jsou pouze dva – au, ou. Stále častěji se v českém jazyce vyskytuje vokalická skupina eu (např. euro), v českém jazyce však nemá charakter diftongu (např. neučit – spojení předpony ne- a slovesa učit). Německé dvojhlasý jsou opět početnější – ei, ai, eu, äu.

Výslovnost českých dvojhlasek nečiní žádné větší potíže, pokud se studujícím vysvětlí, že se diftongy vyslovují jako dva vokály plynule jednoslabičně a bez rázu.

4.3 Konsonanty

Konsonanty jsou hlásky šumové, vznikají tak, že je vydechovanému proudu vzduchu do cesty kladena překážka. Konsonanty samy o sobě nemohou tvořit slabiku, české konsonanty r (např. krk), l (např. vlk), m (např. sedm) mohou tvořit slabiku, nazývají se slabikotvorné.

4.3.1 České konsonanty

Překážka kladená vydechovanému proudu vzduchu může být úplná, konsonanty takto tvořené se nazývají závěrové neboli okluzivy (p, t, t', k, b, d, d', g, m, n, ň), nebo částečná, jedná se o konsonanty úžinové neboli konstriktivy (f, s, š, v, z, ž, j, foném /x/, h, r, l, ř), nebo je při tvoření nejprve kladena překážka, která v zápětí přejde v úžinu, takto tvořené konsonanty se nazývají polozávěrové, neboli semiokluzivy (c, č).

Při artikulaci konsonantů jsou zapojovány různé části mluvidel, které tvoří překážku. Podle toho můžeme konsonanty rozdělit na retné (labiály), zubodásňové

(alveodentály), předopatrové (palatály), zadopatrové (veláry) a hrtanové (laryngály). Konsonanty retné se dále dělí na konsonanty obouretné neboli bilabiály (p, b, m) a retozubné neboli labiodentály (v, f). Zubodásňové konsonanty jsou děleny na přední dásňové neboli prealveoláry (t, d, n, s, z, c, l, r, ř) a zadní dásňové neboli postalveoláry (š, ř, č, ž). Předopatrové konsonanty jsou t', d', ň. Zadopatrové jsou k, g a foném /x/. Konsonanty hrtanové jsou tvořeny přímo hlasivkami, jedná se o h a tzv. ráz (viz níže).

Další možností artikulace je zapojení nosní dutiny. Nosní (nazální) konsonanty jsou m, n, ň. Ostatní konsonanty se nazývají konsonanty ústní (orální).

Pro české konsonanty je typické rozdělení podle znělosti. Jedná se o uspořádání konsonantů do párů, které mají stejné místo artikulace, ale liší se znělostí. Konsonanty nepárové, jedinečné, jsou vždy znělé (m, n, ň, l, j, r).

Neznělá varianta h je foném spřežky ch, znělé varianty c, č, jsou fonémy /dz/, /dž/. Podle Havránka, Jedličky (2002) se c, č mohou stát znělými před znělým konsonantem (např. leckdo /ledzgd/, léčba /lédžba/). Zvláštní je konsonant ř, který má jak znělou, tak neznělou variantu. Na konci slova se vyskytuje vždy v neznělé variantě (srov. řetěz x keř.)

konsonanty znělé	b	d	d'	g	v	z	ž	h	/dz/	/dž/	ř
konsonanty neznělé	p	t	t'	k	f	s	š	/x/	c	č	/ř/

Tabulka 1 České párové konsonanty

4.3.2 Německé konsonanty

System německých konsonantů je oproti českému jednodušší ve své grafické podobě, má však více fonematických variant. Klasické rozdělení konsonantů na závěrové (p, t, k, b, d, g), úžinové (f, v, s, z, /š/, j, /ç/, /x/, l, r, h) a polozávěrové (/pf/, /ts/) je stejné jako v českém jazyce.

Německý konsonantický systém rozděluje konsonanty podle místa tvoření na obouretné (p, b, m), retozubné (v, f, /pf/). Dále dásňové (t, d, n, s, z, /š/, /ts/, l, r). Zadopatrové jsou k, g, /ŋ/, /x/, /R/. Palatály jsou j, /ç/. Konsonanty hrtanové jsou h a ráz (viz výše). Německé nazální konsonanty jsou m, n, /ŋ/.

Při výslovnosti konsonantů p, t, k, se uplatňuje tzv. přídech (Aspiration).

V systému německých fonémů existuje dvojí varianta české spřežky ch – tzv. ich-Laut a ach-Laut. Ich-Laut /ç/ se tvoří více vpředu než varianta ach-Laut /x/, která odpovídá českému ch. Švýcarská němčina foném /ç/ nemá. Boková připomíná, že na začátku slov cizího původu se výslovnost psaného ch vyslovuje jako /k/, např. China /kína/. Foném /k/ je samozřejmě aspirovaný.

Německý jazyk má i trojí spisovnou variantu grafému r – zadopatrové, předopatrové a čípkové. Boková podotýká, že nejběžnější je zadopatrové r, prosazuje se ve výslovnosti, protože je tato výslovnost pohodlná. Zadopatrové a čípkové r jsou regionální varianty. Zvláštní je výslovnost r na konci slov (sufix -er), kde je silně redukováno a vokalizováno.

Německé znělé konsonanty b, d, g jsou méně znělé, než je tomu u českých konsonantů. Rozdíl ve výslovnosti mezi znělými a neznělými není tedy tolik patrný.

Konsonant h má také zvláštní postavení. Vyslovuje se pouze na začátku slova (např. Hund), a to i v kompozitech (např. wohin). Uprostřed slova před vokálem prodlužuje tento vokál, sám vyslovován není (např. wohnen).

4.3.3 Hlavní rozdíly ve způsobu artikulace konsonantů v českém a německém jazyce

Při výslovnosti konsonantů záleží na místě artikulace. Rozdíly ve výslovnosti konsonantů nejsou tak veliké, oba jazyky mají až na několik konsonantů podobnou výslovnost. České spisovné r je jednou z variant německého r (předopatrové r), čípkové a zadopatrové r je v české výslovnosti považováno za nespisovné, čípková varianta je dokonce považována za výslovnostní vadu. I na konci slova se v češtině r vyslovuje plně a neredukovaně (srov. Meter x celer).

Rozdílná je výslovnost p, t, k, v češtině se vyslovují vždy bez přídechu (srov. Pause x pauza, Tee x téma, kommen x komín). Konsonant h v češtině nemá dloužící funkci a vyslovuje se v jakékoli pozici ve slově (srov. ihn x ihned), včetně cizích slov (srov. Charakter x charakter).

Konsonanty d, t, n jsou v pozici před i a ě měkčené, měkkost je pomocí diakritiky označena jen v případech, kdy je třeba změkčit, ale nenásleduje i nebo ě. Je to pozůstatek historického pravopisu (srov. Diva x diva, Tisch x tisk, nichts x nic).

Německý i český jazyk mají měkké konsonanty š, ž. V němčině je však foném ž ve slovech románského původu (psané jako g – např. Giraffe), pro foném š existuje spřežka sch (např. Schule), sp (např. Sport) a st (např. Stunde). Stejně tak č je v německém jazyce psáno spřežkou tsch (např. Tschüss).

V němčině neexistuje foném ř.

4.3.4 Problematické konsonanty

Při nácviu výslovnosti konsonantů mají německy mluvící studující obtíže s vyslovováním následujících konsonantů:

- Ze začátku může velké obtíže způsobovat ř, konsonant, který německý jazyk nemá. Pečlivým nácvikem je možné ho nacvičit. Podle zkušeností Aigner (2007) se dá nejlépe nacvičit pomocí šeptaného r. R vyslovené šepem zní velmi podobně jako ř. Německy mluvící studující, kteří mají čípkové r, se podle Aigner vyslovovat ř nenaučí.
- Při nácviu konsonantů p, t, k, bez přídechu nedochází k větším obtížím. Jen je třeba studující upozornit na to, aby vyslovovali bez přídechu. Tento rozdíl ve výslovnosti lze poměrně snadno nacvičit. Použijeme-li opačný postup, než jak je tomu při nácviu přídechu česky mluvících učících se německý jazyk. Jak doporučuje Aigner (2007), přiložením papíru můžeme korigovat proud vydechovaného vzduchu.
- Měkké konsonanty t', d', ñ činí potíže, protože německý jazyk měkce vyslovované konsonanty nemá. Studující je třeba upozornit na to, které vokály změkčují a jakým způsobem je tento jev vyjádřen pomocí grafémů (tedy i, ě, ale i háček ve slovech, kde se tyto dva vokály nevyskytují, např. zjišťovat, shromažďovat, podceňovat).
- Česká spřežka ch /x/ nečiní velké obtíže, je třeba však studujícím vysvětlit, že po všech konsonantech se v češtině vyslovuje neutrální varianta /x/, i po měkkých vokálech. Také na začátku slov cizích i domácích je vždy vyslovováno jako foném /x/ (např. chór).
- Konsonant r je ve všech pozicích vyslovován neredukovaně. Český jazyk redukované konsonanty nemá.

- Párové konsonanty je třeba důsledně rozlišovat v pozicích, na kterých ve slovech stojí. Na konci slov jsou nezněle vyslovovány i konsonanty znělé (např. plod /plot/). Uprostřed a na začátku slova je výslovnost znělý x neznělý konsonant rozlišována.
- Měkké konsonanty *d'*, *t'*, *ň* činí obtíže zvláště ve slovech, ve kterých se vyskytují i tvrdé konsonanty (např. divák, zájmeno *tito*), nebo pokud je měkký konsonant na konci slova (např. děti vyslovují /d'ety/).

4.3.5 Znělost konsonantů

Jak bylo řečeno výše, české konsonanty tvoří znělostní páry. Konsonanty, které nejsou v páru, se nazývají jedinečné. České jedinečné konsonanty nemají vliv na ostatní konsonanty ani jimi nejsou ovlivňovány.

V němčině, jak uvádí PMN (2005), se naproti tomu mění znělé konsonanty v neznělé i po konsonantech *m*, *n*, *l*, *r*, *j*, *v* (srov. podlaha /podlaha/ x Gruntlage /gruntlágə/, hedvábi /hedvábi/ x Waldwiese /waltvízə/).

Párové konsonanty jsou ovlivňovány konsonanty ve své blízkosti. Boková (2004) připomíná, že německé neznělé konsonanty nejsou nikdy ovlivňovány sousedními konsonanty, ale české neznělé konsonanty se mohou vlivem svých sousedních konsonantů změnit (např. prosba /prozba/).

Na konci slova nebo na konci uzavřené slabiky jsou v obou jazycích znělé konsonanty vyslovovány nezněle (srov. Obst x obstat).

4.3.5.1. Konsonantické skupiny

Výslovnost více či méně neobvyklých skupin vedle sebe stojících konsonantů činí obtíže nejen studujícím, ale často také rodilým mluvčím. Některé takovéto skupiny jsou pro mluvidla tak náročné, že jejich výslovnost musí být upravena, aby bylo možné je vyslovit bez namáhání mluvidel.

Nejčastější jev, kterým si usnadňujeme výslovnost, je asimilace (spodoba) znělosti. Je zajímavé, že proces asimilace je v českém i německém jazyce rozdílný.

Český jazyk užívá tzv. asimilaci regresivní, neboli zpětnou. Jedná se o jev, kdy konsonant následující zpětně ovlivňuje konsonant předcházející (např. kdo /gdo/).

Německá asimilace je podle Bokové (2004) odlišná, podle toho, jaké dva konsonanty se vedle sebe vyskytují. Neznělý konsonant na asimilaci nepůsobí (např. Wandtafel /vandtáfl/). Ve slovech, ve kterých jsou vedle sebe dva konsonanty a ten druhý je znělý, vyslovují se oba dva konsonanty s rozdílnou znělostí (např. Abbauen /apbauən/).

Konsonantické skupiny a jejich postavení ve slově souvisejí s vlastnostmi tvoření slabiky. Slabika je tradičně nazývána jako nejmenší jednotka souvislého textu. Jedná se o část slova, kterou jak tvrdí Junková „bez porušení srozumitelnosti nejsme schopni dále rozčlenit.“ (Junková, 1991, S. 41). Pro slabiku je důležitá přítomnost alespoň jednoho vokálu, v češtině existují tzv. slabikotvorné konsonanty (r, l, m), které taktéž mohou tvořit vrchol slabiky.

Pro český jazyk je nejtypičtější otevřená slabika, tvořená jedním konsonantem a jedním vokálem, dále slabika zavřená, tvořená dvěma konsonanty a jedním vokálem. Jak říká Junková, česká slabika může být mnohem složitější, na začátku slabiky mohou být až čtyři konsonanty (např. vztlak) a na konci tři (např. zást). Některé slabiky mohou být tvořeny pouze konsonanty (např. jazykolam Strč prst skrz krk).

Pro český jazyk jsou obvyklá konsonantická spojení dvojčlenná, nejčastěji ve spojení sykavka + sonora (např. sm, zm, zn), skupiny št', št, šr, šp převažují ve slovech přejatých. Německým studujícím nečiní obvykle větší obtíže, protože odpovídají výslovnosti německých sp, st. Skupina kt se vyskytuje nejčastěji u zájmen. Další obvyklé skupiny jsou tk, pt, st. Konsonantické skupiny se vyskytují na začátku nebo na konci slova. Junková upozorňuje, že vyskytuje-li se ve slovech více konsonantů vedle sebe uprostřed slova, jedná se obvykle o spojení s předponou (např. rozpršet se), nebo v kompozitech (např. čtyřstrunný).

Výslovnost takovéto skupiny je vždy pro všechny konsonanty ve skupině stejná, tedy buď znělá, nebo neznělá. Řídí se pravidly asimilace znělosti.

Výslovnost některých skupin může být zjednodušená. Jedná se o skupiny, které se obvykle vyskytují na morfematickém švu nebo na rozhraní dvou slov (např. slezský).

Pro německy mluvící studující jsou nejproblematictější skupiny takové, které se v mateřském jazyce nevyskytují, mají buď neobvyklé seskupení konsonantů (např.

Chorvatsko, odhadnout), nebo obsahují konsonanty, které němčina nemá (např., ždímat).

4.3.6 Ráz

Jako ráz bývá označován zvláštní konsonant vznikající v hlasivkách. Jedná se o konsonant úžinový. Havránek, Jedlička (2002) řadí tento konsonant mezi hrtanové neznělé konsonanty. Ráz nemá svůj grafém, není tedy v psané podobě znázorněn. Pod pojmem ráz rozumíme tvrdý hlasový začátek, který se vyskytuje převážně před vokálem stojícím na začátku slova, předchází-li tomuto slovu předložka (např. z okna /s 'okna/), někdy slouží k označení předělu mezi dvěma slovy, ve kterých se vyskytují dva vokály vedle sebe (např. táta a máma /táta 'a máma/). Dále se vyskytuje v kompozitech, ve kterých vedle sebe stojí dva vokály, které netvoří dvojhlásku (např. modrooký /modro'okí/), nebo v kompozitech, ve kterých druhá část slova začíná vokálem (např. trojúhelník /troj'úhelník/). V nespisovné češtině bývá ráz nahrazován tzv. hiátovými konsonanty (např. /vokno/). Ve spojení s předložkou může být výslovnost bez rázu (např. v okně /vokně), tato výslovnost však může způsobit nejasnosti ve vnímání toho, co je řečené (např. k oknu může vyznít jako /kouknu/).

V německé výslovnosti je ráz (Glottisschlag) obligatorní, jak uvádí PMN (2005), v těchto případech: před přízvučnou samohláskou na rozhraní slov (např. zu uns /cu 'uns/, mit allem /mit 'aləm), před samohláskou po předponách (např. bearbeiten (bə'arbitən), v kompozitech (např. Halbinsel /'halp'inzl/).

4.4 Suprasegmentální jevy

Suprasegmentální jevy jsou pro výslovnost daného jazyka stejně významné jako jednotlivé hlásky. Nebývají graficky nijak vyznačeny, mají však velký vliv na charakter každého jazyka.

Základním z těchto jevů je přízvuk. Postavení přízvuku se v obou jazycích liší. Oba jazyky mají přízvuk silový, dynamický. V němčině je o třetinu silnější. Český přízvuk je vždy na první slabice slova. Výjimku tvoří tzv. příklonky a předklonky. Jedná se o významově nesamostatná slova. Příklonky stojí za prvním přízvučným

slovem ve větě. Zpravidla se jedná o zájmena osobní (např. Dej mi to!, kdy zájmeno mi je příklonka a nemá přízvuk). Předklonky stojí před přízvučným slovem (např. Váš syn tam nebyl., kdy váš je předklonka, vyslovená bez přízvuku).

Přízvuk v německém jazyce bývá obvykle také na první slabice slova, výjimku tvoří nepřízvučné předpony (např. verstehen, zerreißen). U slov cizího původu bývá přízvuk převzat z původního jazyka, většinou je tedy na jiné než první slabice (např. Mathematik). Také některá původem německá slova mohou mít přízvuk na jiné než první slabice (např. lebendig).

S přízvukem souvisí i plynulost výslovnosti. Německý přízvuk je velmi silný, to mělo za následek redukci nepřízvučných slabik. Proto je německá výslovnost trhanější, slova jsou jakoby „vyrážená“. Oproti tomu český přízvuk není tak silný, jazyk působí plynuleji, jednotlivá slova méně výrazně.

Dalšími významnými prvky ovlivňujícími řeč jsou tempo a frázování (tvoření pauz, které slouží ke správnému rozčlenění textu nebo výpovědi tak, aby byla zajištěna co nejlepší srozumitelnost textu). Tempo i frázování souvisejí do určité míry s individuálními vlastnostmi mluvčího (Temperamentní člověk má rychlejší tempo řeči a samozřejmě také frázování. Větné úseky budou delší než u člověka rozvážného). Správné (tedy ideálně stanovené) tempo pomáhá lépe porozumět tomu, co je sdělováno, a naopak. Tempo příliš rychlé brání správné a pečlivé výslovnosti. Podle Bokové (2004) dochází v rychlé mluvě k silnější redukci hlásek a také dochází k silnějšímu uplatnění asimilačních jevů. Promluva je zkrátka nesrozumitelná.

Rozdíly mezi českým a německým jazykem jsou i v melodii (intonaci) řeči. Rozdíly v melodii jednotlivých typů vět nejsou moc velké, největší rozdíl je u otázek zjišťovacích.

	<i>český jazyk</i>	<i>německý jazyk</i>
věty vypořádací	kadence (klesavá)	kadence (stoupavě-klesavá)
otázka zjišťovací	antikadence (stoupavá, stoupavě-klesavá)	antikadence (stoupavá, stoupavě-klesavá s antikadencí)
otázky doplňovací	kadence (klesavá)	kadence (klesavá)
věty žádací	kadence (klesavá)	kadence (klesavá)

neukončené výpovědi	polokadence (mírně stoupavá)	polokadence (stejná melodie bez změny)
------------------------	------------------------------	---

Při nácviu výslovnosti je dobré dbát na to, aby se v co největší rovnováze udržela plynulost a srozumitelnost projevu. Moc pečlivá mluva je pomalá, trhaná, nezní správně, naopak rychlá nepečlivá mluva může být nesrozumitelná. Český jazyk je jazyk s průměrným tempem. Německy mluvící studující by se měli snažit přiblížit se tomuto tempu co nejvěrněji. Je důležité nacvičovat výslovnost jak čtením různých textů, tak pomocí spontánních projevů.

Osvojení si suprasegmentálních jevů daného jazyka je náročné, ale správné tempo, přízvuk a frázování pomáhá studujícímu k tomu, aby se při osvojení přiblížil ještě více k ideální podobě osvojovaného jazyka. Toho nelze dosáhnout bez dostatečného kontaktu studujícího s cizím jazykem.

5. Metody nácviu výslovnosti cizího jazyka

Správná a bezchybná výslovnost je pro komunikaci velmi důležitá. Nedbale nebo přímo špatně vyslovené hlásky spojené ve slovo mohou zapříčinit mnohá nedorozumění, zvláště když má mnoho slov podobně znějících rozdílný význam, někdy až diametrálně. V některých případech je nesprávně vyslovené slovo tak „zkomolené“, že účastníci komunikace vůbec netuší, co je jim sdělováno.

Nácvik správné výslovnosti by měl být základem při výuce cizího jazyka, měl by mu být ve výuce vyhrazen dostatečný prostor, nejen při seznámení se s cizím jazykem na začátku výuky (tedy v prvních týdnech či měsících výuky), ale během celého období, kdy je cizí jazyk vyučován. Bohužel při výuce cizích jazyků není tomuto jazykovému prostředku věnována dostatečná pozornost. Mnoho vyučujících se velmi často spokojí s alespoň trošku přijatelnou výslovností a dále ji neprocvičují. Studující si tak myslí, že na své výslovnosti nemusejí dále pracovat, a nemají snahu se dále zlepšovat.

Při nácviu výslovnosti je velmi důležitá zpětná vazba. Studující musí být na své chyby upozorněn, protože je nevnímá, neslyší je. Velmi účinnou pomůckou jsou

nahrávky hlasu studujícího, pomocí nichž je možné se zpětně vrátit k problematickým jevům. Studující slyší, jak a co vyslovuje, a může se tak snáze zaměřit na jevy, které mu činí největší potíže. Pomocí nahrávek svého hlasu může také sledovat svůj pokrok.

Jednou osvojené a zautomatizované principy výslovnosti cizího jazyka nepodléhají, jak konstatuje Beneš (1970), tak rychle dezautomatizaci jako např. slovní zásoba. Ta je velmi rychle zapomínána, pokud se neustále neopakuje. Beneš však varuje před degenerací výslovnosti, která se připodobňuje mateřštině, pokud se neprocvičuje. Vyvarovat se degenerace lze při neustálém kontaktu s cizím jazykem, velkou roli zde hraje pravidelné poslouchání cizího jazyka, kdy studující slyší správnou výslovnost. Při výuce je důležité, aby vyučující měl výbornou bezchybnou výslovnost, protože často bývá jediným „zdrojem“ kontaktu s cizím jazykem.

Mluvení (tedy výslovnost ve své aktivní podobě) je velmi úzce spojeno s poslechem (pasivně osvojená výslovnost). Pokud studující nemají dostatečně zautomatizovanou i pasivní znalost výslovnosti (tedy nejsou schopni k slyšeným fonémům přiřadit správné grafémy a tím rozkódovat to, co slyší), nejsou schopni porozumět slyšenému a adekvátně reagovat. Nácvik výslovnosti vychází z nápodoby výslovnosti vyučujícího, v ideálním případě rodilého mluvčího, nebo z nápodoby nahrávek rodilých mluvčích.

5.1 Jak postupovat při nácviku výslovnosti

Nácvik výslovnosti cizího jazyka probíhá podobným způsobem jako nácvik výslovnosti (mluvení) tak, jak probíhá u malých dětí nácvik mateřštiny. Tedy nápodobou nějakého vzoru, většinou vyučujícího nebo rodilých mluvčích z nějakého záznamu.

Důležitým bodem je osvojení si fonologické soustavy cizího jazyka, tedy jednotlivých hlásek, jejich grafická podoba a vzájemné vztahy mezi nimi. Zvládnutí a osvojení si fonologické soustavy je velmi individuální záležitost. Pro zvládnutí bezchybné výslovnosti je důležitý tzv. fonemický sluch, sluch pro řeč, který pomáhá rozpoznat různé drobné odchylky mezi hláskami. Velkou roli hraje také jazykový cit.

Důležitým aspektem je také věk studujícího. Soudí se, že většina dospělých si nikdy neosvojí výslovnost cizího jazyka takovým způsobem jako dítě do věku zhruba 9

let, které je mnohem „tvárnější“, má schopnost osvojit si širší repertoár hlásek nejen mateřštiny, ale i cizího jazyka. S věkem tato schopnost mizí, dá se ale vhodným a opakovaným nácvikem poslechu obnovit. Při osvojování si výslovnosti cizího jazyka je třeba oprostít se od výslovnostních zvyklostí mateřského jazyka.

Při nácviku výslovnosti by se měl vyučující snažit o uvolněnou a přátelskou atmosféru, studující, kteří nacvičují výslovnost, se často obávají neúspěchu a stydí se. Dobré je začít nácvikem pomocí sborového vyslovování nebo vyslovování šeptem. Tím se odstraní případný stud studujících.

Pořadí nácviku výslovnosti se dá rozdělit do 2 etap, v každé etapě je třeba procvičovat jak jevy segmentální, tak suprasegmentální: v první etapě se nacvičují hlásky odlišné od mateřštiny a dynamika a rytmus cizího jazyka, v druhé etapě hlásky mateřštině podobné a melodie.

Beneš (1970) stanovuje 4 základní metodická pravidla pro nácvik výslovnosti:

- zachování priority apercpece před produkcí – důležitým začátkem před vlastním nácvikem výslovnosti je umět hlásky sluchově rozeznávat, je tedy třeba nejprve do výuky zahrnout poslechová cvičení (např. rozlišování dvou podobných hlásek, rozlišení délky samohlásek);
- rozlišení dvou paralelních proudů nácviku – tedy procvičování jevů segmentálních (izolovaná slova) i suprasegmentálních (celé věty nebo texty);
- komplexnost nácviku – lepší než jednotlivým hláskám je dobré věnovat se jednomu celistvému jevu (např. délka samohlásek, výslovnost znělých párových souhlásek na konci slova);
- zachování priority fonologického systému před grafickým – tím, že si studující nejprve osvojí fonémy daného jazyka, a až potom si je „spojí“ s grafémy, vyhne se nežádoucí asociaci foném – grafém získané při nácviku čtení ve své mateřštině.

5.2 Etapy osvojení si výslovnosti cizího jazyka

Etapy osvojení si výslovnosti vycházejí ze všeobecně platných etap osvojování si jakéhokoli učiva – tedy seznámení se s novou látkou, procvičování, opakování, zkoušení a hodnocení.

Seznámení se s novou látkou, v našem případě s dynamikou, rytmem, melodií a jednotlivými hláskami, se děje pomocí akustického předvedení daného jevu, buď pomocí nahrávky, nebo předvedením vyučujícího. Dobré je upozornit studující na odlišnosti tvoření od mateřštiny, tedy např. na pohyb rtů, postavení jazyka, ale také na délku samohlásek či přízvuk. Po dostatečném provedení se studující pokoušejí daný jev napodobit. Zezačátku sborovým vyslovováním, po dostatečném nacvičení individuálně. Důležitá je zpětná vazba, kdy je studující upozorněn, v čem dělá chyby.

Etapa procvičování probíhá na dvou rovinách. Rovina poslechu, při které je nacvičována schopnost slyšet daný jev a rozpoznat různé jevy. Rovina vlastní tvorby, tedy mluvení, by měla následovat po rovině poslechu, kdy studující pomocí výslovnostních cvičení nacvičuje daný jev.

Etapa opakování se vlastně děje po celou dobu studia cizího jazyka. Je vhodné pravidelně zařazovat imitační výslovnostní cvičení, ale studující opakují výslovnost i při čtení textů i při mluvení. Beneš (1970) připomíná, že pro neustálé zlepšování návyků správné výslovnosti je třeba vytvořit ve vyučování cizojazyčné prostředí, tedy využívat mateřský jazyk, jak nejméně je to jen možné.

Zkoušení a hodnocení osvojených návyků výslovnosti je prováděno průběžně, vždy v závislosti na ostatních jazykových prostředcích (např. zkoušení slovní zásoby, gramatiky) i při zkoušení a hodnocení řečových dovedností (např. ústní projev, čtení). Velmi důležitá je okamžitá zpětná vazba.

Výslovnost jako jazykový jev má na rozdíl od gramatiky či slovní zásoby jiné vlastnosti, výslovnost nelze do výuky zařazovat postupně podle obtížnosti či frekvence (jako např. různé gramatické jevy či slovíčka určitého tematického okruhu), je třeba si ji osvojit okamžitě v celé své šíři hned na začátku studia cizího jazyka. Proto je nezbytné během studia její pravidelné opakování a neustálé přibližování se ideální výslovnosti rodilého mluvčího.

5.3 Problémy výslovnosti češtiny jako cizího jazyka a jak je odstranit

Při výuce češtiny jako cizího jazyka se dají shrnout obecné body, které činí cizincům potíže nehledě na původ a mateřštinu studujícího.

Hedvábná (2009) stanovuje nejčastější obtíže cizích mluvčích, kteří se učí český jazyk následovně: studující mají obtíže s vyslovením hlásky jen v určitém kontextu nebo jen na určité pozici ve slově. Dále nejsou schopni od sebe rozlišit 2 podobně znějící hlásky. Dalšími častými chybami jsou hlásky, které studující vyslovují „nečesky“, tedy s výslovností své mateřštiny. V neposlední řadě je častou chybou to, že studující hlásku vůbec nevysloví.

Vyslovení hlásky jen v určitém kontextu nebo jen na nějaké pozici ve slově je velmi častým jevem, souvisí to s výslovnostními pravidly mateřského jazyka studujícího. Při odstraňování této výslovnostní chyby je dobré najít vhodné slovo nebo sousloví, se kterým nemají studující obtíže, kde se však vyskytuje problematický konsonant, a natrénovat ho přizpůsobením tohoto slova k tomu, které činí obtíže (např. spojení z Portugalska lze natrénovat pomocí slova sport). Studujícím velmi pomáhá nahrání svého hlasu a následné puštění této nahrávky. Studující slyší, že danou problematickou hlásku vyslovit umějí, i když v jiné pozici, a motivuje je to k pokusům vyslovit danou hlásku i v jiných pozicích. Jako příklad Hedvábná uvádí španělsky mluvící studující, kteří neumějí vyslovit b uprostřed slova. Postupným spojováním slabik studující dospěje k tomu, že b vysloví i uprostřed slova (např. ba-bi, babička)

Hedvábná radí, že je dobré při takovýchto obtížích „zrušit“ pravopis, přepsat slova do jakési fonetické transkripce blízké rodné řeči, aby studující viděl, jaké hlásky má vyslovit (např. Utschiem se tschäßki). Studující je limitován grafickou podobou, uplatňuje pravidla naučená při výuce psaní a čtení své mateřštiny a aplikuje toto i na vyučovaný cizí jazyk. Proto je dobré setřít pravidla pravopisu a napsat problematické slovo nebo sousloví takovým způsobem, který studujícímu ulehčí výslovnost. Aigner (2007) dodává, že klasická fonetická transkripce není vhodná, protože je příliš těžká a studujícím činí často obtíže.

Pokud mají studující problémy s rozlišením 2 podobně znějících hlásek, které nemohou při výslovnosti odlišit, je dobré vyjít z poslechových cvičení, která pomohou

studujícím rozpoznat rozdíl mezi hláskami. Při poslechových cvičeních musejí studující rozeznat, jakou hlásku právě slyšeli, uvědomit si odlišnost těchto hlásek a jejich rozdílné tvoření. Postupným nácvikem nejprve pasivního rozeznání a poté aktivním nácvikem výslovnosti si studující zpevní správnou výslovnost obou hlásek.

Hlásky vyslovované nečesky, tedy s výslovností cizího jazyka, jsou také častým jevem ve výuce cizího jazyka (např. přídech u českých hlásek). Studujícím pomáhá, když je jim podrobně popsána správná artikulace, tedy umístění jazyka, otevření úst apod. Při nácviku výslovnosti je dobré přehánět, hodně výrazně artikulovat tak, aby si studující uvědomili, jaká výslovnost je správná. Při nácviku pomáhají nejružnější pomůcky (např. rtěnka a papír při nácviku oboustranných a retozubných konsonantů) nebo hry.

Stejným způsobem postupujeme, pokud studující hlásku vyslovit nedokážou, názorným popisem místa a způsobu artikulace je třeba studujícího dovést k tomu, aby dokázal hlásku vyslovit a častým opakováním tuto výslovnost upevnit (např. popsání vzniku konsonantu ř a jeho nacvičení pomocí šeptání r).

5.4 Nácvik čtení a souvislé řeči

Souvislá řeč, tedy spojování jednotlivých slov do výpovědí, je mnohem komplikovanější pro nácvik, než je tomu u jednotlivě oddělených slov, studující musejí dbát nejen na jednotlivé hlásky, hláskové skupiny, ale také na správné užívání suprasegmentálních jevů, které jsou pro vyznění promluvy velmi důležité.

Dále je třeba odlišit od sebe čtení nějakého textu a spontánní promluvu. Tyto řečové dovednosti jsou značně rozdílné a je třeba pravidelný nácvik obou, protože studující musejí umět správně plynule číst i se plynule vyjadřovat. Čtení má tu výhodu, že text studující vidí, nemusejí tedy přemýšlet, jak promluvu formulovat, při spontánní promluvě musejí studující ve vnitřní řeči nejprve formulovat svou myšlenku a poté ji vyslovit. Spontánní projev je tak méně plynulý, než je tomu u čtené promluvy.

Obtíže při čtení vyplývají z grafické podoby jazyka (viz kapitola Chyby vyplývající z chybného převádění grafického systému ve zvukovou podobu).

Další obtíží je, že se studující soustředí na jednotlivá slova, snaží se o jejich správnou výslovnost, ale nedbají často na melodii a větný přízvuk. Takto předčítaný

text působí trhaně (jako by studující četli jednotlivá slova a ne větu či text), není plynulý. Přitom nácvik výslovnosti delších větných úseků, tedy vět či krátkých textů, je velmi důležitý, protože na jednotlivých slovech jednoduše nejde nacvičit užívání suprasegmentálních jevů a odstranit užívání pravidel mateřské řeči.

Z výše popsaných jevů vyplývá základní rozpor při výuce cizího jazyka, jak konstatuje Hedvábná (2009), mezi pečlivostí a plynulostí, tedy mezi správnou a pečlivou výslovností a plynulostí promluvy. Pečlivá výslovnost je správná, nesmí se ale dít na úkor plynulosti. Pečlivě čtený text (většinou se tento problém týká právě čtených textů, kdy se studující soustředí na jednotlivá slova) zní nepřirozeně a přináší s sebou další nešvar. Studující se soustředí na správnou výslovnost a často nevnímají význam textu, nejsou pak schopni zodpovědět, o čem se v textu píše.

Jakýmsi předělovým útvarem mezi textem čteným a spontánní promluvou je připravený mluvený projev, realizovaný nejčastěji formou referátů nebo krátkých zpráv. Protože mají studující možnost si takovouto promluvu předem připravit, mívá prvky projevu čteného i prvky spontánního projevu.

Nutný je samozřejmě nácvik spontánních projevů formou otázek a odpovědí, kdy studující musejí pohotově reagovat na danou otázku. I odpověď by měla být vyslovena správně, tedy jak bez gramatických chyb, tak se správnou výslovností, plynule.

Plynule, tedy se správným tempem a melodií, přečtený text zní sice zdánlivě „česky“, ale nemusí mu být nutně rozumět, jednotlivé hlásky či slova mohou být zkomolené, či „spolknuté“. Tím se vyděluje druhý problém, tedy rozpor mezi plynulostí a srozumitelností. Nejčastější chyby spojené se srozumitelností, či spíše s nesrozumitelností promluvy, bývají špatně umístěný přízvuk (nejčastěji přízvukování nepřízvučného dlouhého vokálu nebo naopak dloužení přízvučného krátkého vokálu), dále nesprávná melodie v otázkách, redukce slabik. Dalším jevem spojeným s nesrozumitelností promluvy je špatně zvolené členění na větné úseky, hlavně při čtení či přednesu referátu.

Pečlivá a správná výslovnost by měla být dodržována vždy, nejen ve cvičeních určených pro její nácvik, ale také při ostatních cvičeních, která se ve výuce vyskytují (např. při gramatických cvičeních). Tím, že jsou studující upozorňováni na své chyby i při těchto cvičeních, si zpevňují správnou výslovnost. Při těchto cvičeních studující

primárně věnují svou pozornost gramatickým jevům (při zmiňovaných gramatických cvičeních), ale nesmějí zdokonalovat své znalosti gramatických pravidel na úkor výslovnosti.

Vyučující by měl chybnou výslovnost opravovat, měl by upozorňovat na chyby, protože jinak mohou studující dojít k závěru, že na své výslovnosti nemusejí pracovat. Dalším rizikem, pokud vyučující neopravuje chybnou výslovnost, může být špatný návyk ostatních studujících ve skupině. Ti mohou být ovlivněni svými kolegy, mohou „převzít“ chybnou výslovnost, když není opravována. Jasně je, že vyučující nemůže opravovat každé chybné slovo, musí činit různé ústupky, kdy ještě hovorovou výslovnost tolerovat a kdy ne (např. výslovnost *jdu /du/* je možné tolerovat, ale je třeba opravit, pokud studující toto slovo vyslovuje jako */jedu/*).

Při nácviu cizího jazyka by se mělo dbát na vyrovnání správného užívání gramatických jevů a výslovnosti. Podle Aigner (2006) je do určité míry možné omluvit vadné užití gramatiky, ale není možné omluvit nepečlivou výslovnost. Při nesprávně použitých pádových koncovkách, ale dobré výslovnosti je možné cizinci lépe porozumět, než když je tomu naopak. Hedvábná (2009) uvádí tento příklad: pokud studující řekne */jeden velký pivo/*, je to pro pochopení smyslu toho, co si studující objednává, mnohem lepší, než když řekne */jenno felgé pífo/*.

5.5 Zajímavé metody nácviu výslovnosti

Vedle klasické školní metody nácviu výslovnosti, tedy poslechu textů (z kazety nebo CD) a jeho následného opakování či opakování slov a vět po předčítajícím (po vyučujícím), existují i metody, které se nezakládají na prostém, pro studující chvílemi nudném drilu. Tyto moderní metody se snaží o komplexní uchopení cizího jazyka, snaží se o aktivní účast studujícího na procesu učení a o efektivní naučení se cizího jazyka v co nejkratší době. Uvedené metody neslouží primárně k nácviu výslovnosti, ale snaží se jazyk uchopit v celé své šíři.

Pro správné osvojení si bezchybné výslovnosti a její procvičování je velmi důležitá komunikace v hodině. Práce s gramatickými cvičeními může sice také částečně vylepšit výslovnost studujících, ale mnohem důležitější je aktivní mluvení. Výslovnost je přece jazykovým prostředkem, který je třeba uvést v praxi. Tedy formou otázek

a odpovědí nebo dialogů, kdy studující mluví mezi sebou. Tím si osvojují tolik potřebná pravidla nejen výslovnosti, ale i gramatiky.

Zároveň se častou komunikací odbourá ostych, protože mnoho studujících se stydí mluvit, zvláště když nemají možnost jazyk často používat. Odbourání studu je jedním z nejdůležitějších úkolů výuky. Studující, kteří se bojí komunikovat, si velmi škodí. Moderní metody se vždy snaží o přirozené a příjemné prostředí při výuce. To by mělo být koneckonců základním prvkem jakékoli výuky.

5.5.1 Metoda Very F. Birkenbihl

Jednou ze zajímavých metod učení je metoda Very Birkenbihl, která se snaží o nenásilné osvojení si cizího jazyka. Její metoda výuky jazyka spočívá v postupném seznámení, de-kódování a osvojení si cizího jazyka. Metoda se skládá ze 4 kroků práce s cizojazyčným textem. Těžištěm této metody je práce s textem, nicméně určité postupy jsou vhodné jako aktivity doplňující nácvik výslovnosti.

Prvním krokem je dokonalé seznámení se se slovní zásobou daného textu, jedná se o tzv. de-kódování jazyka. Text je doslovně přeložen, tím se studující seznámí se strukturou jazyka, aniž by se musel učit gramatická pravidla.

Druhým krokem, který má velký přínos pro osvojení si správné výslovnosti, je tzv. aktivní poslech doprovázený četbou de-kódovaného textu. Tento krok pomáhá k lepšímu osvojení výslovnosti a zároveň pomáhá fixovat jednotlivá slovíčka jak v grafické, tak ve fonetické podobě. Takovéto učení simuluje učení se mateřskému jazyku, protože se jazyk osvojuje ve větších a složitějších celcích. Nutné je samozřejmě poslouchání takového textu tolikrát, kolikrát je třeba, aby studující rozpoznal a pochopil jednotlivá slova a osvojil si jejich význam. Birkenbihl (2000) doporučuje zastavit právě poslouchaný text kdykoli, kdy si studující potřebuje v klidu uchovat „v uchu“ a zafixovat si fonetickou podobu jakéhokoli slova. Teprve poté, co studující zvládne druhý krok, přistoupí ke třetímu kroku.

Pasivní poslech pomáhá zachytit a osvojit si cizí jazyk podvědomě, simuluje učení mateřštiny, která je také osvojována nezáměrně. Dobré je pustit si už známý text, nejlépe ten používaný v kroku 1 a 2, jako kulisu při práci (např. při žehlení, uklízení nebo při jízdě autem), velmi potichu a nesoustředit se na něj.

Čtvrtým krokem je aktivní zvládnutí mluvení, čtení a psaní. Podle toho, jakou cílovou dovednost si je třeba osvojit. Metody čtvrtého kroku jsou například tyto:

Metoda sboru (die Chor-Methode) spočívá v mluvení s nahrávkou. Studující nejprve potichu a poté nahlas přeřikává text a přitom poslouchá nahrávku daného textu. Po několikerém sborovém čtení není již nahrávky třeba, protože studující dostatečně zvládá výslovnost daného textu. Pro kontrolu vlastní výslovnosti doporučuje Birkenbihl nahrát svůj hlas, ale varuje před předčasným nahráváním, kdy studující nemá výslovnost dostatečně nacvičenou. „... rodilý mluvčí musí zůstat vzorem. Když si za vzor vezmete svou ranou nahrávku, vytrénujete si přízvuk.“ (Birkenbihl, 2000, s. 203), neboli naučíte se špatnou výslovnost.

Stínové mluvení (das Schatten-Sprechen) je podobné metodě sboru, má jen malou odlišnost. Text je přeřikáván s malým zpožděním. Takže si studující uvědomuje melodii cizího jazyka. Tuto metodu je dobré předem natrénovat na poslechu mateřštiny.

Doplňovací mluvení (das Lücken-Sprechen) už je spíše hraní si s poslechem a textem. Jedná se doplňování vymazaných slov či částí poslouchaného textu.

Vlastní čtení je dobré provádět v případě, že je studující plně „sžit“ s výslovností a významem daného textu. Může nejprve předčítat spolu s nahrávkou, posléze se pustit do vlastního čtení.

Studující používající metodu Very Birkenbihl mají cizí jazyk dostatečně naposlouchaný a jsou schopni vyslovovat i složitější fonetické jevy bez větších obtíží. Důležitou roli hraje i uvědomění si grafické stránky jazyka při poslechu, protože hlavně při aktivním čtení si studující zpevňuje vazbu mezi grafickou a fonetickou podobou jazyka.

Bohužel se tato metoda hodí spíše k individuálnímu osvojení si cizího jazyka, pro práci ve škole, kde je více studujících a není velká hodinová dotace, není možné tuto metodu používat v celé své šíři, nicméně je dobré čas od času použít některé části této metody, například metodu sboru nebo doplňovací mluvení.

Tato metoda je vhodná jako součást domácí přípravy nácviku výslovnosti, protože opakování a nácvik výslovnosti jako samostatná práce doma je pro studující obtížnější než např. nácvik gramatiky. Aktivní a pasivní poslech mohou studující provádět při domácí přípravě, pokud vyučující připraví vhodný text a poskytne studujícím nahrávky.

5.5.2 Callanova metoda

Další zajímavou metodou je Callanova metoda. Jedná se o metodu založenou na principu otázek a odpovědí, snaží se napodobení způsobu učení, jakým se učí malé dítě mateřštinu. Tato metoda se snaží, aby studující uměli pohotově a správně reagovat na otázky, tedy aby uměli správně komunikovat. Pozitivní pro výslovnost je, že vyučující mluví pouze cizím jazykem a tempem typickým pro daný jazyk. Problémem vyučujících totiž je, že pokud mluví cizím jazykem, snaží se mluvit pomalu, aby studující pochopili a rozuměli tomu, co říkají. Callanova metoda simuluje kontakt v rodilém prostředí. Studující jsou tak schopni komunikovat. Důležité je, aby vyučující měl bezchybnou výslovnost. Výhodou samozřejmě je, pokud se jedná o rodilého mluvčího.

Výhoda této metody spočívá také v tom, že studující si osvojují jazyk stejným stylem jako mateřštinu. Tedy nenásilně, gramatická pravidla si studující fixují v praxi.

Tato metoda může na první pohled připomínat audioorální metodu, ale na rozdíl od této metody není Callanova metoda založena na neautentických drilových cvičeních, ale simuluje přirozený kontakt s jazykem, jak by tomu bylo např. při pobytu v zahraničí.

5.5.3 Komunikativní metoda

Komunikativní metoda je v poslední době stále častěji se vyskytující metoda výuky cizích jazyků. Tato metoda je zaměřená na komunikaci, studující musejí od první hodiny aktivně používat cizí jazyk. Vyučující bývá velmi často rodilý mluvčí. Studující si osvojují jazyk opět přirozeně, nejčastěji formou dialogů. Cílem této metody je komunikativní znalost jazyka, umět se plynule a správně vyjadřovat.

Těžiště aktivity leží na studujících, lektor je jen jakýsi průvodce. Samostatná práce s gramatikou a slovní zásobou pomáhá studujícím si tyto jevy snáze zapamatovat, protože musejí nad jazykem přemýšlet. Gramatika je zpracovávána induktivní metodou, to znamená, že z konkrétních gramatických jevů, které stojí v textu, jsou stanovována pravidla.

Tato metoda má velmi blízko k „obyčejné“ konverzaci, nicméně na rozdíl od konverzace jsou zde využívány různé předem připravené dialogy, ze kterých studující gramatická pravidla čerpají. Tato metoda klade důraz na praktické osvojení cizího jazyka.

5.5.4 Metoda Act & Speak

Tato původní česká metoda pracuje s prvky divadla. Studenti se učí cizí jazyk prostřednictvím nácvičku divadelní hry, tedy učí se jazyk formou „škola hrou“. Důraz je kladen na to, aby scénky nebo hry byly vhodné pro výuku, tedy musí obsahovat krátké dynamické repliky a ne dlouhé statické monology. V hodinách se tyto scénky nacvičují, studující dostávají prostor pro to, aby si vyzkoušeli zahrát všechny postavy, není zde hierarchie, všichni hrají všechno. Po nazkoušení dochází k veřejnému představení hry.

Při této metodě se studující učí zábavnou formou komunikovat, díky divadelní produkci mohou vyzkoušet nejrůznější způsoby komunikace, ne jen neutrální promluvy, ale i nejrůznější citově zabarvené promluvy. Nacvičuje se také improvizace.

Využití této metody je vhodné jako školní projekt (např. ve spojení s výukou literární teorie), kdy studující mají dostatečný prostor pro nacvičování. Nebo jen jako součást práce s dialogy, při kterých mohou studující pohybem podpořit to, co říkají. Studující musejí dbát na správnou výslovnost, tím, že mohou „přehrávat“, nestydí se vyslovovat problematické hlásky. Častým problémem při nácvičku výslovnosti pomocí klasických cvičení se ukazuje stud. studujících správně zapojit mluvidla (např. vyslovovat dlouhé vokály opravdu dlouze a tím si zafixovat rozdíl mezi krátkým a dlouhým vokálem).

Metod, které jsou zaměřené na praktické využití řeči a tím využívají výslovnost, je samozřejmě více, protože prakticky každá metoda, při které je zapojena komunikace, pracuje s výslovností. Proto jsem v této práci zmínila ty metody, které mi osobně připadají zajímavé, něčím nové a které mohou být do výuky zapojeny.

6. Jak nacvičit výslovnost problematických hlásek

Při nácvičení problematických hlásek je třeba vždy vysvětlit, jakým způsobem se taková hláska tvoří. Tedy je třeba přesně popsat, jaké postavení zaujímá jazyk v dutině ústní, jak jsou nastavena mluvidla. Důležité je také názorně předvést (a dobré je trošku přehánět), jak hlásku vyslovit. Pomoci si můžeme např. zrcátkem, aby si studující uvědomil postavení svého jazyka.

6.1 Vokály

6.1.1 Otevřené e/é

Při výslovnosti e/é nejsou rty tak blízko u sebe jako v němčině, retní štěrbinu není tak úzká. Při nácvičení dlouhého é můžeme vycházet z německého ä. Pomoci může přepsání českých slov do „německé“ transkripce (např. mléko jako mläko, pes jako pess). Je třeba upozornit na délku českých vokálů, které jsou vždy plné, nikdy neredukované i na konci slova (např. zámek /zámek/).

6.1.2 Otevřené o, ó

Vokál o je opět otevřený. Vokál ó se objevuje převážně ve slovech cizího původu. Je třeba dbát na to, aby ó bylo zaokrouhlené, ale ne tolik jako u německé výslovnosti (např. móda). Pomáhá vyjít z krátkého o a jen vokál prodloužit a rty držet v pozici jako při krátkém o (např. mo > mó).

Výslovnost vokálů a, i, u, je v obou jazycích stejná. Studující je třeba upozornit na to, že se grafémy y/ý vyslovují stejně jako i/í (např. výlet /vílet/).

6.2 Diftongy

Při výslovnosti dvou vedle sebe stojících vokálů je třeba rozlišovat, zda jsou součástí jedné slabiky, nebo zda stojí na rozhraní dvou slabik či slov.

Výslovnost dvou v jedné slabice se vyskytujících vokálů je plynulá, jednoslabičná a vyslovuje se bez rázu. Kvalita obou vokálů zůstává (např. hou-ba, lou-ka, au-to, pau-za, eu-ro, pneu).

Při výslovnosti dvou vokálů, které stojí na rozhraní dvou slabik v jednom slově, vyslovujeme oba vokály zvlášť a druhý s rázem (např. naučit /na'učit/. Oba vokály vyslovujeme odděleně, stolí-li na rozhraní slov a před druhým vokálem klademe ráz (např. po ulici /po 'ulici/).

6.3 Konsonanty

6.3.1 Měkké konsonanty t', d', ň

Při nácviku výslovnosti vycházíme z tvrdých t, d, n. Vyslovujeme hlásku t a současně se snažíme tlačit hrot jazyka za dolní řezáky, až se ozve t'. Při nácviku d' a ň postupujeme podobně.

Je třeba studující upozornit, že stojí-li t, d, n před i/í, vyslovují se měkce, ale že měkkost není graficky vyjádřena. Stejně tak se t, d, n, chovají po ě. Výslovnost spojení je t' + e, d' + e, ň + e.

6.3.2 Spojení bě, pě, mě, vě

Ve spojeních obojetného konsonantu a měkkého ě dochází k částečnému změkčení. Pro nácvik výslovnosti je dobré vycházet z toho, že slovo studujícím několikrát zopakujeme a oni ho pak zkoušejí zopakovat (např. pěkný /pjekní/, běhat /bjehat/, vězet /vjezet/). U spojení mě je výslovnost trochu odlišná (např. město /mňesto/).

6.3.3 Konsonant r

Česká výslovnost povoluje jako spisovnou výslovnost pouze tzv. Zungenspitzen-R, tedy české znělé r. Pokud ho studující neumějí, dá se nacvičit pomocí spojení „td“, přičemž oba konsonanty jsou vyslovované rychle za sebou. R hraje také důležitou roli při nácviku ř, pokud studující nemá nacvičené znělé r, nenaučí se vyslovovat ř.

Výslovnost tzv. Zäpfchen-R (čípkové r) není spisovnou českou výslovností normou povolená.

R v češtině není nikdy redukováno, jak je tomu v němčině či angličtině (např. bratr, traktor).

6.3.4 Konsonant ř

Při nácvičce výslovnosti ř vycházíme z r. Studující šeptá hlásku r a zároveň drží zuby u sebe. Studující tento konsonant zvládají poměrně snadno. Pokud mají ale tzv. Zäpfchen-R, ř se nikdy nenaučí.

Na konci slov se ř vyslovuje nezněle (např. keř). Neznělé ř má silnější výdechový proud a rychlejší kmitání, než je tomu u znělého ř.

6.3.5 Konsonant l

Konsonant l se nacvičuje tím, že špičku jazyka opřeme o horní řezáky na rozdíl od němčiny, ve které je jazyk dále tvrdém patře. Pozici jazyka můžeme sledovat za pomoci zrcátka, protože při vyslovení této hlásky je třeba mít otevřená ústa. Hlásky l je v češtině nepárová, je vždy znělá a i před měkkými konsonanty je vyslovována „tvrdě“ (např. lak, led, lid, lov, luk).

6.3.6 Konsonant h

Konsonant h nacvičíme přiložením ruky na krk. Protože se jedná o znělou hlásku, rukou vnímáme vibrace. Hlásky sama na začátku slova potíže nečiní, protože se však v němčině uprostřed slov nečte, ale slouží k dloužení předchozího vokálu, je třeba upozornit studující, že v češtině je vyslovována vždy a v každé pozici (např. zahnout /zahnout/ a ne /zánout/).

Problematická je výslovnost h ve spojení se slabikotvorným r, l (např. hrom, hlas) i s dalšími konsonanty (časté je spojení s m, n, např. hmota, hned).

H na konci slov se vyslovuje nezněle jako ch.

6.3.7 Konsonanty p, t, k

Konsonanty p, t, k, se v češtině vyslovují bez aspirace (bez příděchu). Nacvičit se dají přiložením listu papíru k ústům. Při správně vyslovené hlásce se papír nepohne.

Konsonanty p, t, k, jsou neznělé protějšky znělých b, d, g.

6.4 Ráz

Ráz je hlasové odsazení, někdy také bývá označován jako nový hlasový začátek. Vyskytuje se tam, kde je třeba vyznačit předěl mezi slovy, často uvnitř složenin. Vkládá se mezi dva vokály, které nejsou součástí slabiky, netvoří tedy diftong (např. poodstoupit /po'otstoupit/). Dále se používá ve spojení předložky a slova začínajícího vokálem (z okna /s'okna/.

Nácvik rázu je poměrně složitý, dá se nacvičit tak, že před vokálem, který následuje za rázem, nasadíme hlas nanovo.

6.5 Přízvuk

Přízvuk je v českém jazyce kladen vždy na 1. slabiku. Není tomu jinak ani ve slovech cizího původu.

Ve spojení jméno (substantivum, adjektivum, pronominum) a předložka stojí přízvuk na předložce – celé spojení se bere jako jedno „fonetické“ slovo (např. přes Alpy /přes'alpi/.

Přízvuk se nejnáze nacvičí rytmickými cvičeními, např. tleskáním nebo podupáváním na přízvučnou slabiku. To pomáhá zvláště u problematických slov, ve kterých se objevuje nepřízvučná dlouhá slabika (např. vy-ráž-ka – tleskneme na první slabiku). Německy mluvící studující někdy mylně považují dlouhý vokál za přízvučný, proto je třeba studující upozornit, že přízvuk se klade vždy na 1. slabiku.

6.6 Asimilace

Asimilace znělosti patří mezi nejobtížnější prvky výslovnosti českého jazyka. Čeština má asimilaci regresivní neboli zpětnou. Konsonant následující ovlivňuje ten

předchozí. Asimilaci působí jak konsonanty znělé (např. kdo /gdo/), tak konsonanty neznělé (např. schod /schot/).

Asimilace se účastní párové konsonanty: b – p, d – t, d' – t', g – k, v – f, z – s, ž – š, h – /x/, /dz/ – c, /dž/ – č, pár také tvoří znělé a neznělé ř. Tyto konsonanty se v závislosti na okolních konsonantech vyslovují buď zněle, nebo nezněle. Jedinečné konsonanty se asimilace neúčastní.

7. Chyby vyplývající z chybného převádění grafického systému ve zvukovou podobu

Všechny moderní jazyky světa mají svou podobu mluvenou i psanou. Mluvená podoba mateřského jazyka je osvojována neustálým kontaktem s daným jazykem a osvojování probíhá nenásilnou formou pomocí nápodoby. Písennou podobu si člověk osvojuje ve škole. Učí se číst a psát jednotlivá písmena, ta pak skládá do slabik a slov. Takto osvojená a zautomatizovaná grafická podoba provází člověka po celý život.

Pomocí grafické soustavy je člověk schopen zaznamenat jakoukoli promluvu v mateřském jazyce, její pravopisnou správnost podporuje znalost pravidel pravopisu daného jazyka.

Při osvojování si cizího jazyka si studující musí osvojit jak fonologickou, tak grafickou soustavu, protože jedna s druhou navzájem souvisejí. Samozřejmě pokud se studující učí cizímu jazyku, aby se uměl dorozumět v běžných situacích (např. na dovolené), není znalost grafické soustavy tolik důležitá. Přesto se ale může tento studující dostat do situace, kdy bude muset rozpoznat a interpretovat nějaký nápis či text. Neznalost grafické soustavy osvojovaného jazyka může studujícímu, tedy uživateli cizího jazyka, přinést mnohá úskalí.

Pokud se daný cizí jazyk řídí převážně principem fonologického pravopisu, jak je tomu např. i u češtiny, není rozdíl mezi mluvenou a psanou podobou jazyka tak veliký, jednotlivé fonémy jsou vyjádřeny jedním grafémem. Výslovnost grafémů je stále stejná, výjimkou jsou např. jevy asimilační, které nejsou graficky vyjádřené. Větší obtíže nastanou, je-li převažujícím principem pravopisu cizího jazyka princip historický, jak je tomu např. u francouzštiny či angličtiny, u kterých se grafická podoba

jazyka podstatně liší od té fonologické. Studující, který ovládá pouze fonologickou soustavu, tedy mluví a rozumí tomu, co je mu sdělováno, může mít obtíže při čtení textu v takovém jazyce.

Je třeba dodat, že žádný jazyk se neřídí pouze jedním pravopisným principem, každý jazyk obsahuje všechny principy, tedy fonologický, morfologický (též etymologicko-morfologický) a historický, jsou však obsaženy v různé míře.

Mezi mluvenou a psanou podobou jazyka, tedy mezi soustavou fonologickou a grafickou, jsou mnohé odlišnosti, ne všechny fonémy jsou graficky zaznamatelné (např. asimilace nebo přízvuk). Proto je třeba osvojit si nejen dovednost poslouchat a mluvit, ale také alespoň číst, i když není třeba psát. Beneš (1970) doporučuje, „že mluvenou podobu jazyka bychom si neměli osvojovat oklikou přes jeho podobu psanou (která je kromě toho odlišná), nýbrž přímo, na základě poslechu jeho mluvené podoby.“ (1970, s. 139) Beneš dále vysvětluje, jak vhodné je pracovat s mluvenou podobou i při domácí přípravě, při které se studující spíše zabývají osvojováním si slovní zásoby či gramatických pravidel. Poslech nahrávek pomáhá k upevnění správné výslovnosti a zlepšuje schopnost porozumění cizímu jazyku.

Problémy způsobené rozdíly psané a mluvené podoby cizího jazyka jsou umocněny tím, že studující aplikuje na cizí jazyk pravidla psané podoby osvojené po nástupu do školy, kde se učí číst a psát ve své mateřštině. Tím, že si osvojí pravidla převádění mluvené podoby jazyka do psané, je schopen (nebo alespoň by měl být) zachytit jakoukoli výpověď formulovanou ve své mateřštině. Pokud cizí jazyk používá latinky, není seznamování s grafémy náročné, většina jazyků používajících latinku má základní fond grafémů společný a samozřejmě má vlastní specifické grafémy, které slouží k vyjádření specifických fonémů daného jazyka, např. zvláštní grafémy pro české měkké konsonanty š, č, ř, ž. Používá-li cizí jazyk jinou grafickou soustavu, např. azbuku, musí si studující osvojit tento grafický systém a následně si osvojit schopnost tyto grafémy správně přečíst a zároveň převádět fonémy pomocí osvojených znaků „na papír“.

Confortiová (2009) upozorňuje na současný trend, který se objevuje, a to, že při výuce dospělých dochází k záměrnému „vynechání“ nácviku psaní s tím, že studující se potřebuje v první řadě dorozumět a orientovat se v cizím prostředí a nepotřebuje psát. Důraz je kladen na schopnost komunikovat. Tento trend je podporován tím, že pokud se

studující učí cizí jazyk, aby mohl lépe komunikovat se zahraničními partnery, postačí mu právě schopnost komunikovat a na vyřizování korespondence si najme asistenta nebo asistentku. Stejně tak, pokud se studující učí cizímu jazyku proto, aby se mohl během dovolené dorozumět v cizojazyčném prostředí, není nácvik psaní nutný.

Při výuce cizího jazyka na středních a vysokých školách by ale měly být nacvičovány všechny řečové dovednosti. Protože studující si osvojují jazyk jako komplexní systém a musejí ho jako takový zvládnout.

7.1 Nejčastější obtíže spojené s převáděním

Obtíže spočívající v chybném převedení grafického systému ve zvukovou podobu jsou dvojího charakteru. Jednak vyplývají z toho, že grafický systém není schopný zachytit všechny zvukové nuance, jednak z toho, že grafický systém využívá více grafémů pro jeden foném a dále vyplývají z interference, tedy přenosu pravidel mateřštiny na osvojovaný cizí jazyk.

7.1.1 Obtíže vyplývající z nemožnosti zachytit určité prvky zvukové podoby

Fond fonémů je v jazyce mnohem širší než fond grafémů. Pro zachycení hlásek má k dispozici jen velmi omezený počet písmen. Při převádění napsaného textu ve zvukovou podobu, tedy při čtení, se musí studující soustředit nejen na to, co je v textu napsané, ale musí brát v úvahu i takové vlastnosti zvukové podoby jazyka, které se písmu zachytit nepovedlo.

Grafický systém bohužel nemá možnost zachytit suprasegmentální jevy. Přitom se právě tyto jevy v mnoha jazycích odlišují. Obtížný pro německy mluvící studující učící se češtinu jako cizí jazyk je zejména slovní přízvuk. V českém jazyce je přízvuk vždy kladen na první slabiku, a to bez výjimky. Mnoho chyb je způsobeno tím, že délka vokálu je chybně interpretována jako označení přízvuku. Tato chyba vychází z interference mezi německým a českým jazykem. V českém jazyce může být přízvučná i slabika s krátkým vokálem (např. nabídka). Studující se snaží přízvukovat druhou

dlouhou slabiku, což je chybné. Studující si musejí uvědomit pevné kladení přízvuku na první slabiku, stejně tak dodržování správné délky vokálů.

7.1.2 Obtíže způsobené rozdílem ve zvukové a grafické podobě

Grafický systém je svým způsobem velmi nedokonalý, přestože se dá říci, že český jazyk je jazykem typu „píšu, jak slyším“ nebo jinak „čtu, co vidím napsáno“, není toto pravidlo bez výjimky platné. Protože jazyk prochází vývojem, řeč se vyvíjí rychleji, než jak dokáže písmo reagovat, existují rozdíly mezi tím, jak se slova píší a vyslovují.

V některých případech je dokonce ponechána psaná podoba z dob dávno minulých, jazyk si tedy zachovává prvky historického jazyka. Takový jev se zachoval např. u měkkých konsonantů, d', t', ň, u kterých je měkčení označeno pomocí vokálů i/i nebo ě (např. dítě). Ve slovech, ve kterých následuje po konsonantu d, t, n jiný vokál (tedy a, u) se však měkkící znaménko, tedy háček, může vyskytnout právě nad d, t, n (např. ďábel, t'ukat), takto označený měkký konsonant však studující rozpozná, a pokud měkký konsonant umí vyslovit, přečte takové slovo správně.

Dalším jevem, který německy mluvícím studujícím činí obtíže, je nerozlišování i/í a y/ý v mluvené podobě jazyka, obě písmena se vyslovují /i/ (např. vysoký /visokí/ x viset /viset/). Němčina má rozdílnou výslovnost obou vokálů, tedy /i/ a /y/ (např. Elite /elite/ x Elypse /elypse/).

Největším problémem je pro studující češtiny jako cizího jazyka bezesporu asimilace souhláskových skupin. Studující se snaží vyslovit všechna písmena ve skupině tak, jak se jednotlivě vyslovují, nicméně takováto výslovnost je nepřipustná a často ani není takovýmto způsobem možná (nebo s velkým namáháním artikulačního ústrojí). V českém jazyce se seskupení konsonantů vyskytují poměrně často, některá slova jsou tvořena pouze konsonanty (např. prst, krk). Velký problém činí skupina kd-, která se vyskytuje u tázacích zájmen, což jsou bohužel velmi frekventovaná slova, a každý studující se tak s nimi ve výuce pravidelně setkává.

7.1.3 Obtíže způsobené interferencí

Obtíže vyplývající z přenosu pravidel výslovnosti mateřského jazyka na osvojovaný cizí jazyk jsou velmi časté. Studující vnímají cizí jazyk prostřednictvím svého rodného jazyka, tím pak vznikají obtíže při čtení cizojazyčného textu.

Při čtení studující aplikují pravidla výslovnosti osvojená při nácviku čtení a psaní v mateřském jazyce. Tedy německy mluvící studující čtou český text německy, pomocí pravidel německé výslovnosti. Základní chyby, kterých se studující dopouštějí na základě interference, jsou chybně vyslovované konsonanty p, t, k – jsou vyslovované chybně s přídechem. Další obtíže jsou u sykavek, protože ty se v němčině i v češtině vyslovují jinak. Rozdílná je výslovnost grafémů s, z na začátku slova (např. s na začátku slova – Sibír x sitzen, zima x Zimmer).

Problematická je také výslovnost vokálů, které se v obou jazycích vyslovují odlišně, obzvláště vokály e, o, které se v češtině nevyslovují tak zavřeně.

Vlivem mateřského jazyka dochází též k chybné výslovnosti některých konsonantických skupin, které se v němčině také vyskytují, nicméně mají jinou výslovnost než v češtině (např. ck – americký /amerikí/ nebo sch – schopný /šopní/). Tyto konsonantické skupiny se v češtině převážně vyskytují na švech slov, tedy na rozhraní kořene slova a přípony (např. skupiny -ský, -cký).

7.1.4 Obtíže při zaznamenávání slyšeného

Pokud mají studující zachytit v písemné podobě to, co právě slyší nebo co slyšeli (např. píš-li diktát), často se dopouštějí chyb, protože slyšené chybně interpretují. Vnímají jiné hlásky (často vlivem interference) a ty pak zaznamenávají (např. chybné vnímání vokálů, jejich kvantity i kvality). Studující si pod slyšenými fonémy v první řadě představují grafémy své mateřštiny. Častým nácvikem lze docílit toho, že studující vnímají slyšené fonémy „česky“, tedy rovnou si pod fonémy představují české grafémy.

Jak již bylo konstatováno výše, nejobtížnější při nácviku výslovnosti a jejího převádění do grafické podoby jsou ty hlásky, které jsou v obou jazycích podobné. Studující při nedostatečném procvičování nejsou schopni rozlišit a odlišit od sebe tyto hlásky. Takové hlásky pak mohou být příčinou nedorozumění, protože studující si pod fonémy představí jiné grafémy a nepochopí smysl sdělovaného (např. chybné vnímání

českého otevřeného e, které německy mluvící studující může vnímat jako německé ä, které ale v češtině jako grafém neexistuje).

Proto je třeba vždy procvičovat jak fonetickou, tak grafickou podobu jazyka společně. Znalost písma může pomoci pochopit pravidla výslovnosti, pomůže studujícím uvědomit si, jakým způsobem a pomocí jakých hlásek jsou slova tvořena a jaké zákonitosti při výslovnosti platí.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části se zaměřím na takové jazykové jevy, které německy mluvícím studujícím činí největší obtíže.

Jako první pracovní list je zpracována „gymnastika mluvidel“, která slouží k rozcvičení a uvolnění mluvidel, která jak doporučují Pokorná, Vránová (2007), by se měla rozcvičit vždy před procvičováním výslovnosti. Tato cvičení jsou převzata z publikace „Přehled spisovné výslovnosti“ autorek Jaroslavy Pokorné a Mileny Vránové (viz níže).

Tyto cviky je dobré studujícím předvést, oni sami pak mohou pohyby mluvidel sledovat například v zrcátku. Při procvičování je naprosto samozřejmé přátelské a uvolněné prostředí ve třídě, aby se studující nestyděli tyto cviky předvádět. Při běžné výuce je však velmi problematické tato cvičení do výuky zahrnout, ale je dobré spojit rozcvičení mluvidel s procvičovanou hláskou.

Problematika nácviku výslovnosti bude rozdělena do následujících tematických okruhů: VOKÁLY, DIFTONGY, P/T/K/L/R/Ř/CH, MĚKKÉ KONSONANTY, ASIMILACE, KONSONANTICKÉ SKUPINY, RÁZ, PŘÍZVUK.

Tyto okruhy jsou zpracované do pracovních listů, které by měly sloužit k procvičování těchto jevů. Mohou sloužit jako základní cvičení při seznámení se s výslovností cizího jazyka v úvodních hodinách výuky češtiny jako cizího jazyka. Mohou však také pomoci v průběhu studia jako opakovací cvičení. Samozřejmě výslovnost lze nacvičovat na jakémkoli textu, který se objeví ve výuce, protože výslovnost je třeba zvládnout komplexně najednou.

Dovoluji si zmínit jednu publikaci, která je sice primárně určena jako příručka rodilým mluvčím, nicméně obsahuje mnoho zajímavých cvičení a příkladů, které lze uplatnit i ve výuce češtiny jako cizího jazyka. Navíc se jedná o logopedická cvičení určená výhradně pro dospělé, kterých na českém trhu moc není. Jedná se o publikaci autorek Jaroslavy Pokorné a Mileny Vránové „Nácvik české výslovnosti“, vydanou nakladatelstvím Portál v roce 2007.

Pracovní list – Gymnastika mluvidel

Cvičení by mělo trvat 5 minut. Cviky je možné obměňovat.

Uvolňovací cvičení

1. Procvičení pohybu podobného žvýkání, ústa jsou zavřená
  - a. provádění maximálních žvýkacích pohybů po dobu jedné minuty (jako by bylo třeba rozžvýkat veliký kus tvrdého masa)
  - b. provádění minimálních žvýkacích pohybů po dobu jedné minuty (jako by bylo třeba rozžvýkat malý kus tvrdého masa)
  - c. střídání obou cviků po dobu jedné minuty
2. Přejíždění jazykem po zubech, ústa jsou zavřená (tyto cviky střídat po dobu jedné minuty)
  - a. po spodních zubech z vnitřní strany
  - b. po spodních zubech z vnější strany
  - c. po horních zubech z vnitřní strany
  - d. po horních zubech z vnější strany
3. Při pevně sevřených rtech hýbání jazykem uvnitř v ústech (oba cviky 10x prostřídat)
  - a. vpravo, až se jazyk dotkne tváře a vyboulí je
  - b. vlevo, až se jazyk dotkne tváře a vyboulí je
4. Při pevně sevřených rtech (oba cviky 10 x prostřídat)
  - a. pokusit se o co nejširší úsměv
  - b. pokusit se co nejvíce našpulit rty
5. Pohybovat spodní čelistí při mírně otevřených ústech
  - a. dopředu, předsunout bradu co nejvíce dopředu
  - b. dozadu

Procvičení obratnosti mluvidel

- I. Obratnost rtů, mimických svalů a pohybů spodní čelisti
  1. Vtažení obou rtů dovnitř ústy mezi zuby při zavřených ústech (5x)
  2. Pohybování koutky úst při pevně sevřených rtech, ale čelist se nepohybuje
    - a. zvedání pravého koutku nahoru a do strany (5x)

- b. zvedání levého koutku nahoru a do strany (5x)
  - c. zvedání obou koutků najednou nahoru a do strany (5x)
  - d. střídání těchto tří cviků po dobu jedné minuty
3. přirozené skousnutí zubů, stoličky jsou na sobě, rty jsou lehce sevřené; zvedání horního rtu (oba cviky prostřídat 10x)
  4. přirozené skousnutí zubů, stoličky jsou na sobě, rty lehce sevřené; vycenění zubů, přitom jsou přední zuby na sobě (oba cviky prostřídat 10x)
  5. vycenění zubů, přední zuby jsou na sobě (oba cviky prostřídat 10x)
    - a. zaostření koutků do úsměvu
    - b. přiblížení koutků k sobě

II. Obratnost jazyka

1. Ústa jsou mírně pootevřená: rychlé vyplazování a zasouvání jazyka, jazyk se dotýká horního rtu (5x)
2. Ústa jsou mírně pootevřená: pohybování jazykem od koutku ke koutku, jazyk se nedotýká rtů ani zubů (5x)
3. Ústa jsou mírně pootevřená:
  - a. špička jazyka lehce přejíždí po zubech nahoře, začíná u poslední stoličky vpravo a končí na poslední stoličce vlevo a zpět (5x)
  - b. špička jazyka lehce přejíždí po zubech dole, začíná u poslední stoličky vpravo a končí na poslední stoličce vlevo a zpět (5x)
  - c. prostřídání obou cviků 5x
4. Ústa jsou mírně pootevřená: špička jazyka lehce ťuká zleva doprava do horního rtu a zpět (5x)
5. Ústa jsou mírně pootevřená: špička jazyka se střídavě dotýká dásní za předními zuby nahoře a dole
6. Ústa jsou mírně pootevřená:
  - a. zvednutí jazyka nahoru za přední zuby na dásně tak, aby se jazyk nedotýkal zubů a vydržet 5 sekund
  - b. položení jazyka dolů tak, aby se jazyk nedotýkal zubů a vydržet 5 sekund
7. Ústa jsou mírně pootevřená: (oba cviky prostřídat 10x)
  - a. pohybování jazyka směrem k nosu

- b. pohybování jazyka směrem k bradě
- 8. Ústa jsou mírně pootevřená: (opakování obou cviků 5x za sebou)
  - a. přitisknutí okrajů předních částí jazyka k dásňovému výstupku
  - b. prudké odtrhnutí okrajů jazyka směrem dolů
- 9. Ústa jsou mírně pootevřená: mlaskání – přisání špičky a přední části hřbetu jazyka nahoru a odtrhnutí
- 10. Ústa jsou mírně pootevřená, jazyk vyplazený rovně ven:
  - a. roztažení jazyka co nejvíce do šířky, vpředu je jazyk kulatá a netvoří špičku a vydržet 5 sekund
  - b. zúžení jazyka do špičky a vydržet 5 sekund
- 11. Ústa jsou mírně pootevřená, jazyk vyplazený rovně ven, roztažení jazyka do šířky a pak zvednutí okrajů jazyka, aby se vytvořila rulička

III. Posilování svalů jazyka

- 1. Vypláznutí jazyka vpřed rovně bez zvedání a prohýbání a vydržet 10 sekund
- 2. Ústa jsou mírně pootevřená: (oba cviky 10x prostřídát)
  - a. vypláznutí jazyka rovně dopředu
  - b. položená jazyka na spodní zuby, jazyk se nedotýká ani rtů, ani zubů
- 3. Ústa jsou mírně pootevřená: (oba cviky 10x prostřídát)
  - a. vypláznutí jazyka rovně dopředu
  - b. zatažení jazyka zpět do úst a zvednutí ho nahoru za přední zuby na dásně tak, aby se jazyk nedotýkal zubů a opírání se silou do špičky jazyka a vydržet 10 sekund

Pracovní list – Vokály

E

ten, den, sen, ven, šel, jel

nese, jede; nenese, nejede

esej, edice, ekonom, ekologie

píše, růže, práce, tabule, lavice

É

mé, tvé, své, lék, mléko

éra, léto, téma, lék, lépe, mého, déle, méně, jaké, také, velké

želé, levé, malé, nové, bílé, pravé

O

oko, rok, noc, mop, pop

kolo, molo, toto, loto, motto, pokoj, motor, hovor, potom

Ó

pól, gól, pór, tón, pólo, jóga, sólo, póza, móda, róba, lóže, haló, ozón

bujón, balón, kanón, citrón, balkón, milión, viróza

I/Í; Y/Ý

my, vy, pil, vyl, lil, byl, myl, pyl, byt

ryby, chyby, byly, byty, gymnázium, gymnastika, systém

vily, líný, bílý, líbí, slíbí

lípy, míry, víly, týdny, vidí, lidí

bit – byt, pil – pyl, bít – být, mít – mýt, vír – výr, pili – pyly, síra – sýra

Pracovní list – Diftongy

OU

pouze; součet, soused; houba, moucha, doufá; zimou, novou, zelenou, veselou, ženou;
starou

Spojení dvou konsonantů netvořících diftong

koala, koalice, oáza, poezie, poeta, poéma, Oidipus, duo, meteor, viola
pneumatika, euro, neutrální

AU

auto, aula, pauza, kauza
restaurace, kolaudace

Spojení dvou konsonantů netvořících diftong

aerobik, aeroplán, aorta, detail, dialekt, diabetes, manuál

EU

euro, feudál
neuróza, eukalypt, neurolog, leukémie

Spojení dvou konsonantů netvořících diftong

duel, studium, historie, oleandr, seizmický, neuklízet, neustále

Slova končící na -ie

Marie, Julie, Lucie, Anglie, Francie, Belgie, Kolumbie

Pracovní list – P/T/K/L/R/Ř/CH

P

pan, pes, pak, pas, park, Petr, Pavel, parlament, Paroubek

pár, pít, půl, pán

pusa, pila, pero, pivo, pokoj, pomoc

párty, papír, mapa

T

to, ta, ten, tak, tam, test

tato, toto, teta, taky, taxi, tady, tenis, tolik, tanec, tabule, televize, telefon

táta, týden, téma, tabák, léto

nota, bota, šaty, data, datum, letos, hotel

K

kop, kup, kov, kam, kus

kudy, kolo, káva, koláč, kino, kolem, konec

kytara, kolega, kapela, koncert, konflikt, kontakt

oko, sako, vykat, zákon, doktor, nákup ukázat, dokument, nakonec

L

les, lék, let, los

léto, lyže, lila, levý, Labe, léčit, letos, leden, ledový, lenivý

kolo, pole, dole, dolů, malý, kolem, okolo, koleda, kolega, veliký

R

rok, ret, rum

rada, ruka, ráno, rádio, rozum

referát, refrén, reklama, revoluce

bar, mír, únor, jaro, dárek, úterý, karate, koruna

Ř

Řím, řada, řeka, říjen, říkat

kuře, moře, září, vařit, kuřák, koření, pořádek, přece, přeje

kovář, zubař, lékař, přece

SLABIKOTVORNÉ R/L

krk, trn, mrk, prší, kufř, kapr, svetr, tráva, kráva, právo, Petr, metr, mraky, krabice,

brambor, krajina, tvrdý, Strč prst skrz krk.

vlk, mlha, vlak, vlasy, vliv, průmysl, mladý

☺ Jazykolamy:

Roli lorda Rolfa hrál Vladimír Leraus, na klavír hrála Klára Králová.

Kmotře Petře, nepřepeřete mi toho vepře.

Tři sta třicet tři stříbrných křepelek přeletělo přes stři sta třicet tři stříbrných střech.

CH

chaos, charakter, chemie, chudý, chyba, chytrý, Chorvatsko

Pracovní list – Měkké konsonanty

DI/DÍ/DĚ

div, divák, divadlo, rodič, rodina, hodina

díl, dílo, dívá, sedí

děj, dělá, děda, dědeček, neděle, děkuju, pozdě

Lád'a, Maďar, přijďte

TI/TÍ/TĚ

tik, tikat, tichý, tisíc, ticho

zatím, pití, tatínek, letí

těšit

NI/NÍ/NĚ

nic, nikam, ani, narozeniny

deník, peníze, nyní, topení, narození

někam, někdo, něco, nějaký, několik

koňak

D – Ď/T – Ť/N – Ň

rády – rádi, mladý – mladí, škody – škodí

ty – ti, tyto – tito, tyká – tiká,

pány – páni, psaný – psaní, dny – dni

BĚ/PĚ/VĚ/MĚ

běží, běhat, oběd, tobě, obědvá

pět, pěšky, hloupě

věk, věž, věří

mě, měna, měsíc, město, umění, země

Pracovní list – Asimilace

p – b, t – d, k – g, f – v, s – z, š – ž, ch – h

klub, chléb, snob, obchod

led, med, pod, hlad, oběd, západ, odjet

od tebe, od dědy, od doktora, od sestry, od vás, od pátku, od neděle, od září

nad městem, nad stromem, nad domem, nad lesem, nad zemí

smog, blog, grog, dialog, katalog, nekrolog, psycholog, pedagog

kdo, kdy, když, kde

stovka, škodovka

v lese, v domě, v zimě, v televizi, v sobotu

v Linci, v Regensburku, v Berlíně, v Praze, v Londýně, v Mnichově, v Brně, v Kolíně,
v Norimberku, v Římě, v Moskvě, v Hamburku,

bez cukru, bez auta, bez tebe

z auta, z domu, z města, z Čech, z Rakouska, z lásky

přes les, přes silnici, přes rok, přes dům, přes neděli, přes víkend

garáž, masáž, koláž

už den, už jdu, už týden, už rok, už nevím

Pracovní list – Konsonantické skupiny

stříbro, středa

schůzka, schéma

šťěstí, příště, návštěva, zpoždění

tři, čtyři, čtvrt, čtvrtek

český, norský, polský, ruský, kanadský, hezký, pražský

linecký, anglický, olomoucký, americký, budějovický

stadion, stát, stůl, starý, student, strana, stop

stres, sport, spát, sprcha

hlas, hlava, hledat, hnědý, hračka

Pracovní list – Ráz

v autě, v Evropě, v Indii, v okně, v USA, v Americe, v Egyptě, v Iráku, v OSN, v ulici

z auta, z Evropy, z Iráku, z okna, z USA, z Ameriky, z Egypta, z Iránu, z opery, z ulice

u Anety, u Eriky, u Ivety, u Olivera, u Umy, u Alberta, u Ester, u Ivany, u Oly, u Uda

i Alice, i Erik, i Ivana, i Ondřej, i Uršula, i Aleš, i Emil, i Ilona, i Olga, i Ulrich

na autě, na Elbu, na Indiány, na okně, na ulici, na alkohol, na ex, na internátě, na opeře,
na univerzitě

do auta, do Egypta, do Indie, do opery, do ulice, do Anglie, do Evropy, do Iráku,
do OSN, do února

nad autem, nad Evropou, nad Indií, nad oknem, nad ulicí, nad arénou, nad Egyptem,
nad Irákem, nad USA

odjet autem, ohromit inteligencí, koukat oknem, pít alkohol

jel autem, koupil auto, známe ekologa

Petr a Pavel, Bob a Bobek, žák a učitel, muž a žena, táta a máma, pes a kočka,

papír a tužka, tabule a stůl, kniha a sešit, bába a děda

sedět u okna, stát u školy, být u kamaráda, čekat u doktora, mluvit o sportu,
pracovat o víkendu, připít o půlnoci, přijít okolo hotelu, chodit okolo obchodu,
jít okolo parku

Pracovní list - Přízvuk

mapa, rada, moje, chyba, žena

kolega, politika, policie

máma, táta, ráno, léto, káva, brýle, pátek

jaký, drahá, milá, cizí, nové, staré, její, paní, dolů, banán, Berlín, garáž, kostým

finále, diktátor, kavárna, konzulát, krokodýl, peníze, počítač, tatínek

diskotéka, dovolená, gymnázium, kopírovat, malárie, čokoláda

září, léčivý, lékárna, náměstí, lyžování, minimální

fotografuju, kopíruju, studuju, parkuju

tankuje, mailuje, plánuje, transportuje

absolvujete, plombujete, informujete, telefonujete

ZÁVĚR

Tato práce se zabývá problematikou nácviiku výslovnosti českého jazyka jako cizího jazyka se zaměřením na německy mluvící studující. Německý a český jazyk vedle sebe existují dlouhá staletí a nezřídka dochází mezi těmito jazyky k vzájemnému ovlivňování, zejména na poli lexikálním. Česká kultura a jazyk byla vždy naším sousedům blízká díky vzájemným politickým a hospodářským kontaktům trvajícím už od středověku a je tomu tak i v současnosti. Proto výuka češtiny byla a je v německy mluvících zemích stále aktuální.

Jedním z pilířů výuky cizího jazyka je osvojení si správné výslovnosti, kterou se tato práce zabývá. Její bezchybné zvládnutí by se mělo stát jedním z hlavních cílů vyučování, protože v dnešní době, ve které hraje komunikace velmi důležitou roli, je člověk neschopný komunikovat v cizím jazyce ztracen.

K osvojení si výslovnosti dochází na začátku výuky cizího jazyka, je to první seznámení se s jazykem. Získání správných výslovnostních návyků je nezbytné pro další rozvoj jazyka a vyučující by i v průběhu výuky neměl chybou výslovnost tolerovat, protože je stejně důležitá, jako jsou gramatická pravidla. Je bohužel pravda, že nácviiku výslovnosti je věnován jen velmi malý prostor a studující považují výslovnost za podřadnou ve srovnání se slovní zásobou a již zmíněnou gramatikou.

V teoretické části jsem shrnula poznatky sloužící jako základ pro výuku výslovnosti češtiny jako cizího jazyka. Vycházela jsem ze základních didaktických pojmů, jako jsou jazykové prostředky a řečové dovednosti. Osvojení si těchto stavebních kamenů by mělo být cílem vyučování cizích jazyků. Prvním jazykovým prostředkem je výslovnost, která by se měla procvičovat neustále, i když, jak tvrdí Beneš (1970) nepodléhá takovým degeneračním procesům, jako je tomu např. u slovní zásoby. Nicméně pokud studující nejsou v kontaktu s českým prostředím, je třeba pomocí poslechů s porozuměním, které jsou jednou z řečových dovedností, zajistit kontakt s výslovností rodilých mluvčích. Pozitivním rysem také je, pokud má vyučující výbornou výslovnost a může tak substituovat rodilého mluvčího. Výuka by v němčině, tedy v mateřském jazyce měla probíhat co nejméně.

Srovnání jazykových systémů českého a německého jazyka pomůže pochopit odlišnosti obou jazyků a také může sloužit jako odrazový můstek pro nacvičování výslovnosti. Protože morfologický systém vyvíjející se po staletí ovlivňuje výslovnost a naopak (např. oslabení koncových slabik u substantiv a jejich redukce způsobená silným přízvukem na začátku slov a nahrazení pádových koncovek členem). Ve své práci jsem popsala základní charakteristické znaky obou jazyků systému fonetického, morfologického i syntaktického. Na konci kapitoly jsem sestavila srovnávací tabulku obou systémů.

Třetí kapitolu jsem pojala jako obecné pojednání o základních fonetických pojmech jako je vznik hlasu a artikulační báze jazyka. Tyto termíny mohou přispět k osvětlení problematiky výslovnosti, zvláště nastavení artikulační báze jazyka může podstatně ovlivňovat schopnost vyslovovat hlásky jiného jazyka. Součástí této kapitoly je i obecné shrnutí tvoření hlásek cizího jazyka a problematika suprasegmentálních jevů.

Těžištěm této práce je však fonetický systém obou jazyků, který je základním systémem výslovnosti. Popsání hláskového systému českého a německého jazyka, jejich vzájemné srovnání a z toho vyplývající hlavní problematické jevy, které činí německým studujícím největší obtíže, jsou shrnuty v následující kapitole. Součástí této kapitoly je i porovnání suprasegmentálních jevů, protože přízvuk a větná melodie jsou v obou jazycích rozdílné a přízvuk činí studujícím značné obtíže zvláště u slov, která mají dlouhou nepřízvučnou slabiku. Při stanovení problematických jevů jsem vycházela jak z rad zkušených kolegyně, tak i z vlastní zkušenosti jako lektorky češtiny jako cizího jazyka. Jak tyto problematické jevy konkrétně se studujícími nacvičit, jsem shrnula v šesté kapitole, která je jakýmsi návodem nácvičku jednotlivých hlásek.

Následující kapitolu jsem věnovala metodice nácvičku výslovnosti cizího jazyka. Doufám, že se mi podařilo vystihnout hlavní metodické postupy a shrnout rady a postupy, jak výslovnost se studujícími nacvičit co nejefektivněji. V této části jsem také popsala některé metody výuky cizích jazyků, které osobně považuji za zajímavé či nějakým způsobem originální a myslím si, že by mohly nácvičku výslovnosti oživit. Zvláště mě zaujala metoda Act & Speak, která by mohla být využita v rámci mezioborových projektů, například ve společném literárně jazykovém projektu na téma „divadlo“.

Závěrečná kapitola teoretické části pojednává o typických chybách studujících, které vznikají, když studující čtou český text, tedy když převádějí grafickou podobu jazyka v konkrétní zvukový projev. Shrnula jsem typické obtíže německých studujících při rozkódování českého textu. V této kapitole jsem převážně vycházela ze svých zkušeností s výukou.

V teoretické části své práce jsem sestavila výslovnostní cvičení, která procvičují ty jevy, které jsem popsala v teoretické části ve čtvrté kapitole. Tato cvičení obsahují základní slovní zásobu a jsou proto vhodná pro úplné začátečníky. Jednotlivé problematkové jevy jsem uspořádala do pracovních listů, které se dají využít jak kompletně, nebo mohou pomoci odděleně k nácviiku konkrétních jevů, ve kterých jednotliví studující nejvíce chybují. Tyto listy lze zahrnout do výuky nejen na začátku, tedy v prvních týdnech výuky, ale také v průběhu osvojování si jazyka jako opakovací cvičení, nebo jako cvičení testová.

Český jazyk je jazyk s krásnou a bohatou výslovností, a proto si ve výuce češtiny jako cizího jazyka oprávněně zaslouží prostor. Nutno dodat, že čeština je také jazykem výslovnostně značně obtížným. Nácviik výslovnosti by neměl být ve výuce podceňován, výslovnost by měla být důsledně procvičována. Cílem mé práce bylo shrnout a popsat problematiku nácviiku výslovnosti češtiny jako cizího jazyka. Psaní této práce přineslo mnoho podnětů k zamyšlení se nad touto problematikou a pomohlo mi obohatit mé znalosti v tomto tematickém okruhu.

RESUMÉ

Der Unterricht der tschechischen Sprachen hat nach dem Jahr 1989 eine neue Dimension gewonnen. Die Tschechoslowakei und später die Tschechische Republik haben sich in europäischen Raum als das vollwertige Mitglied eingegliedert. Dazu haben der Beitritt zur Nordatlantischen Allianz und die Mitgliedschaft in der Europäischen Union beigetragen. Die tschechische Kultur und Sprache sind zum Teil der europäischen Kultur geworden und deren Beliebtheit steigt. Tschechisch wird nicht nur an manchen Universitäten Europas, sondern auch auf vielen Fachschulen und Gymnasien unterrichtet, vor allem in den Nachbarländern.

Da sich die Tschechische Republik der Welt geöffnet hat, hat sie sich ins Zentrum der Interessen von vielen ausländischen Firmen geraten, die bei uns ihre Filialen eröffnet haben. Der heutige Trend der Kommunikation ist es in der Nationalsprache zu kommunizieren. Viele Firmen bemühen sich deshalb darum, dass ihre Arbeitnehmer und Arbeitnehmerinnen, die in Tschechien berufstätig sind, die Grundkenntnis der tschechischen Sprache haben. Das hilft die ausländischen den tschechischen Arbeitern und Arbeiterinnen näherzubringen.

Es gibt mehrere Gründe, warum Menschen nicht nur in Europa, sondern auch auf der ganzen Welt Tschechisch lernen. Einige lernen diese Sprache, weil ihre Vorfahren ursprünglich aus Tschechien kommen, z. B. in den USA gibt es eine große Kommunität der Exulanten, die immer tschechische Sprache und Kultur pflegt. Andere lernen Tschechisch aus dem Interesse an der Literatur und manche nur deshalb, weil sie diese Sprache interessant finden, oder sie wollen sie beherrschen, weil sie in Tschechien Urlaub verbringen oder da Arbeit finden möchten.

Tschechisch und Deutsch stehen im Kontrakt schon lange Jahrhunderte, oft beeinflussen sich beide Sprachen, besonders was den Wortschatz betrifft. Tschechische Kultur und Sprache ist den Deutschen und Österreichern gut bekannt.

Einer der Sprachbausteine ist die Aussprache. Die ist zusammen mit dem Anhören das Grundelement der Kommunikation. Beide sind miteinander eng verbindet, weil die richtige Aussprache und die Fähigkeit des Anhörens eine wichtige Rolle bei der erfolgreichen Kommunikation spielen. Die Arbeit *Probleme der Einübung der Aussprache beim Unterrichten des Tschechischen als Fremdsprache bei*

Deutschsprechenden beschäftigt sich mit der Problematik der Einübung der Aussprache der tschechischen Sprache in der deutsch sprechenden Umgebung. Dieser Faktor finde ich wichtig zu erwähnen, weil die Deutschsprechenden andere Fehler machen, als die Spanisch- oder Französischsprechenden.

Die Beherrschung der richtigen Aussprache sollte das Ziel des Sprachunterrichts sein, weil in heutiger Zeit, in der die Kommunikation mehr und mehr an Bedeutung gewinnt, ist jeder Mensch, der in keiner Fremdsprache kommunizieren kann, völlig verloren.

Zur Aneignung der Aussprache kommt meistens in den ersten Wochen des Sprachunterrichts, es handelt sich um die erste Begegnung mit der Fremdsprache, in unserem Falle mit dem Tschechischen. Die Aneignung der richtigen Angewohnheit der Aussprache sollte nötig für die weitere Entwicklung der Sprache sein und der Lehrer oder die Lehrerin sollte die falsche Aussprache nicht tolerieren, weil sie gleich wichtig ist, als die grammatischen Regeln. Ich muss leider bestätigen, dass der Aussprache nur wenig Platz im Unterricht gewidmet wird und die Studenten halten die Aussprache im Vergleich zu dem Wortschatz oder Grammatik für untergeordnet.

In dem theoretischen Teil meiner Arbeit habe ich die Kenntnisse zusammengefasst, die als Basis für den Unterricht der Aussprache dienen können. Ich bin von Grundbegriffen der Didaktik ausgegangen, wie sind z. B. sprachliche Mittel und Sprachfertigkeiten. Ich habe diese Begriffe kurz charakterisiert. Die Aneignung dieser Bausteine der Sprache sollte man während dem Prozess des Unterrichts erreichen. Das erste sprachliche Mittel ist die Aussprache, die ständig wiederholen sein sollte, auch wenn sie nicht so schnell den degenerativen Prozessen unterworfen ist, wie z. B. der Wortschatz (Beneš 1970). Wichtig ist, wenn die Studenten nicht regelmäßig im Kontakt mit dem tschechischen Milieu stehen, diesen Kontakt durch die Aufnahmen der verschiedenen Hörtexte zu simulieren. Positiv ist, wenn der Lehrer oder die Lehrerin eine perfekte Aussprache hat und damit kann den Muttersprachler ersetzen. Der Unterricht in der deutschen Sprache sollte nur so wenig wie möglich verlaufen werden.

Der Vergleich der beiden Sprachsysteme, also des tschechischen und des deutschen, kann helfen, die Differenz beiden Sprachen zu begreifen und kann als Ausgangspunkt für die Aussprache dienen. Als Beispiel kann ich den sich lange Jahrhunderte entwickelnden morphologischen System erwähnen, der die Aussprache

beeinflusst und das gilt auch umgekehrt (z. B. die Schwächung der Endsilben bei den Substantiven und deren Reduzierung durch den starken Akzent am Wortanfang und die Ersetzung der Casusendungen durch den Artikel). In meiner Arbeit habe ich die charakteristischen Merkmale der beiden Sprachen beschrieben, also die phonetischen, morphologischen und syntaktischen. Am Ende des Kapitels habe ich eine vergleichende Tabelle beigefügt.

Das dritte Kapitel habe ich als eine allgemeine Abhandlung über die phonetischen Grundbegriffe aufgefasst, wie z. B. Die Stimmbildung und die Artikulationsbasis. Diese Begriffe können zur Aufklärung der Problematik der Aussprache beitragen, besonders die Einstellung der Artikulationsbasis der Sprache kann wesentlich die Fähigkeit der Bildung der einzelnen Laute der anderen Sprache beeinflussen. Der Bestandteil dieser Kapitel ist auch eine allgemeine Zusammenfassung der Lautbildung der Fremdsprache und die Problematik der Suprasegmentalia.

Der Schwerpunkt dieser Arbeit ist das phonetische System beider Sprachen, deren Grundsystem der Aussprache darstellt. Die Beschreibung der tschechischen und deutschen Sprache, ihre gegenseitige Komparation und daraus folgende problematische Erscheinungen, die den Deutschsprechenden die größten Probleme machen, sind in dem nächsten Kapitel zusammengefasst. In diesem Kapitel habe ich auch Suprasegmentalia verglichen, weil der Akzent und die Satzmelodie in beiden Sprachen unterschiedlich sind und vor allem mit dem Akzent die Studierenden Probleme haben, besonders bei den Wörtern, die einen langen unbetonten Vokal haben. Bei dem Feststellen der problematischen Ausspracherscheinungen bin ich einerseits von den Erfahrungen meiner erfahrenen Kolleginnen, andererseits von meinen eigenen Erfahrungen als Lektorin der tschechischen Sprache ausgegangen. Wie man diese Erscheinungen konkret mit den Studierenden einüben sollte, habe ich in dem sechsten Kapitel beschrieben. Dieses Kapitel kann als eine Anleitung der Einübung der Aussprache dienen.

In dem folgenden Kapitel habe ich mich der Methodik der Einübung der Aussprache der Fremdsprache gewidmet. Ich hoffe, dass es mir gelungen ist, die Methodik zu beschreiben und Ratschläge und Vorgangsweisen zusammenzufassen. In diesem Kapitel habe ich auch einige Methoden des Fremdsprachenunterrichts beschrieben, die ich interessant und originell finde, und ich denke, dass diese Methoden

den Fremdsprachenunterricht beleben könnten. Besonders interessant finde ich die Methode Act & Speak. Diese ursprünglich tschechische Methode könnte im Rahmen des Projektunterrichts ausgenutzt werden, z. B. in einem deutsch-literarischen Projekt.

In dem Schlusskapitel habe ich beschrieben, welche typischen Fehler die Studierenden beim Lesen machen, also wenn sie die grafische Form der Sprache in die Tonform der Sprache übertragen. Ich habe die Schwierigkeiten beschrieben, die die Deutschsprechenden beim Lesen des tschechischen Textes haben.

Für den praktischen Teil der Arbeit habe ich Ausspracheübungen geschaffen, die solche Erscheinungen einüben, die am meisten Probleme machen. Diese Übungen enthalten den Grundwortschatz und sind deshalb für Anfänger geeignet. Einzelne Problemerscheinungen habe ich in die Arbeitsblätter geordnet, die man komplex oder getrennt zum Üben der problematischsten Erscheinungen benutzen kann. Diese Arbeitsblätter können entweder in den ersten Wochen des Unterrichts, oder während dem Unterricht zum Wiederholen benutzt werden. Man kann sie auch als Prüfungsmaterial benutzen.

Die tschechische Sprache hat eine herrliche und reiche Aussprache und verdient sich den Platz im Unterricht des Tschechischen als Fremdsprache. Ich muss zugeben, dass tschechische Aussprache auch ziemlich kompliziert ist und man sollte die Einübung nicht unterschätzen.

Das Ziel meiner Arbeit war es, die Problematik der Einübung des Tschechischen als Fremdsprache zusammenzufassen und zu beschreiben. Das Schreiben dieser Arbeit hat mir viele Anregungen zum Nachdenken mitgebracht und hat mir geholfen meine Kenntnisse in diesem Themenbereich zu erweitern.

Použité zkratky

PMČ = Příruční mluvnice češtiny

PMN = Praktická mluvnice němčiny

Literatura

BENEŠ, Eduard a kol. *Metodika cizích jazyků*. Praha: SPN, 1971.

BENEŠ, Eduard, JUNGWIRTH, Karel, KOUŘIMSKÁ, Milada, ZAPLETAL Štěpán. *Praktická mluvnice němčiny*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2005

BERGLOVÁ, Eva, FORMÁNKOVÁ, Eva. *Moderní gramatika němčiny*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2002

BIRKENBIHL, Vera. *Das neue Stroh im Kopf*. München: Moderne Verlagsgesellschaft, 2000

BOK, Václav. *Úvod do studia germanistiky*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1992

GREPL, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003

HAVRÁNEK, Bohuslav, JEDLIČKA, Alois. *Stručná mluvnice češtiny*. Praha: Fortuna, 2002

HUBÁČEK, Jaroslav, JANDOVÁ, Eva, SVOBODOVÁ, Jana. *Čeština pro učitele*. Opava: Vademecum bohemiae, 2002

JUNKOVÁ, Bohumila. *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie*. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, 1992

POKORNÁ, Jaroslava, VRÁNOVÁ, Milena. *Přehled české výslovnosti*. Praha: Portál, 2007

POVEJŠIL, Jaromír. *Mluvnice současné němčiny*. Praha: Academia, 1999

ZAHRÁDKOVÁ, Marie. *Speciální pedagogika. Logopedie. Studijní list*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity, 2006

Přednášky, semináře

AIGNER, Alena. *Technika správného jednání v němčině*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra germanistiky, 2007

AIGNER, Alena. *Didaktik der deutschen Sprache*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra germanistiky, 2005–2006

BOKOVÁ, Hildegard. *Fonetika německého jazyka*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra germanistiky, 2003–2004

CONFORTIOVÁ, Helena. *Vztah auditivní a vizuální složky při nácviku výslovnosti*. Praha: Setkání AUCČJ, 14. 2. 2009

HEDVÁBNÁ, Barbora, JANOUŠKOVÁ, Jana, VEROŇKOVÁ, Jitka. *Výslovnost češtiny u cizinců – poznámky k metodám výuky*. Praha: Setkání AUCČJ, 14. 2. 2009

Internetové odkazy

www 1: KRČMOVÁ, Marie. *Fonetika a fonologie*. Dostupné na WWW:
<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/ff/js08/fonetika/ucebnice/ch05.html> (3. 8. 2009)

Vokalický trojúhelník. Dostupné na WWW:
http://ucenischalupou.chytrak.cz/cesky_jazyk_2/1_5.htm (20. 7. 2009)

Vokalisches Viereck. Dostupné na WWW: http://www.linguistik-online.de/26_06/attaviriyanupapPict/MonophthongeDt.gif (10. 8. 2009)

http://yellow.elle.cz/clanek/192/396/jak_dostat_jazyky_do_hlavy.html (3. 10. 2009)

<http://www.asistentka.cz/node/7524> (3. 10. 2009)

<http://www.jazyky.com/content/view/175/48/> (3. 10. 2009)